

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

כ"ה אלול תשע"ה

עלה 7

בס"ד

בגליון:

- ב** הלימודים בשבת בבתי הספר בהונגריה בשנת תרמ"ו
פניית הרבנים לשלטונות - מהרב ש.י. שפיצר / מקבץ אגרות מרבנים
/ רבי אהרן ביכלר / אגרת מרבי יהודה אסאד
- יט** מראשוני תלמידי החת"ס
רבי ליפמן שארגער מיעמרינג / חמיו רבי אברהם שיק / רבי חנוך
העניך שיק / משפחת שטיינר - מהב' י.מ.מ. וידר, ע.ב. וידר / רבי
משה קרויס
- לב** 'הייתי במלחמה עם תורת ד"ם הטמאים'
'מכתב מאיש חסיד מאונגארן' אודות כתבי דעסוי
- לט** מוויטצען ועד ברזקלין
רבי שמחה אבעלעס מניו יארק / תשובה ממנו ואליו מרא"א יודלביץ
- מהרב י.ד. מילעער
- מה** משפחות בנאצענאוויטש
רבי אברהם בערקאוויטש, אבותיו וצאצאיו - מהרב ב.צ. גרינפעלד
- נט** עוללות

העלילה בסעמניץ, לתולדות משפחת ב"ק - הרב ד. סופר, מיכאל סילבר,
ש.י. שפיצר / האורתודוקסיה בזרוב - הר' מ. דויטש / משפחות וייסבערג
וסאמעט ויחוסה לאוהב ישראל - הרב ש. שווארץ / ר' עזרא - בן משק
בית החת"ס - הרב י. שטראססער / רמ"צ שווארץ, לקותב"ח, 'צוה
ישועות יעקב' - הרב ב.צ. גרינפעלד / סדר לימוד חומש, הישיבות בשנת
תרכ"ו - הרב ד. ווייס

הלימודים בשבת בבתי הספר בהונגריה בשנת תרמ"ז

חובת הלימודים בבתי הספר יהודים נעשה לאחר שקבלו שוין זכויות בקיסרות האוסטרו-הונגרית כחוק כל יעבור שחל על כל האוכלוסייה. כמובן שיכלו להקים בתי לימוד פרטיים שהיו מוכרים במידה זו או אחרת ע"י השלטון. ואמנם רובם של ילדי ישראל המשיכו להתחנך בת"ת וישיבות כפי שהיו זה עידן עדנים. אבל נמצאו כאלה, שמסיבות שונות, שלחו את ילדיהם לבתי ספר הממשלתיים, במיוחד לבתי הספר התיכוניים. הלימודים התנהלו בבתי הספר במשך ששה ימים ויום החופש היה יום ראשון. בין התלמידים היו רבים שומרי שבת וחלק מההורים פנו אל שר החינוך והדתות טרעפורט לשחרר את בניהם/בנותיהם בכדי שלא יחללו את השבת בין כותלי בית הספר הנכרי.

ידועה על כך מצאנו בין השאר גם בעתון 'יידישע פרעסע' שיצא לאור בברלין (885, גליון 41 עמ' 11-410): "ב-30 לחודש ספטמבר כותבים מזענטא ששר התרבות בפקודה מה-22 באוגוסט אוסר לשחרר תלמידים יהודים מלכתוב בשבתות בבתי הספר התיכוניים והגימנסיות. בקהילה זו לומדים 34 תלמידים בבית ספר תיכון, ולכן נפלה תדומה על בני הקהילה. רב הקהילה הרב שלמה קליין קרא לאסיפת הקהל והוחלט לשלוח משלחת בראשות פ. דויטש ראש הקהל וי. כהן ופ. פולק מורים בבית הספר, אל מנהל הראשי של המחוז היושב בסעגעדן להעביר את דוע הגזירה. בע"ה היתה להם הצלחה ומנהל המחוז הבטיח לבטל את הפקודה הנ"ל במידה וזה בסמכותו. אכן במחוז זה שוחררו כל ילדי ישראל מהחובה לחלל את השבת בבתי הספר".

למעשה השר טרעפורט בתשובתו הרשמית מיום 12 דצמ' 885 [תרמ"ז] דוחה את פנייתם ומשחרר רק את בני הרבנים והמשתלמים לרבנות [כנראה אלו שלומדים בד בבד גם בישיבה].

על כך מצאנו את תגובת העתון הנ"ל (886, גליון 9 עמ' 5-94): "אודות החוק שפרסם שר התרבות, ובו הוא משתחרר מהכתיבה והציור רק את בני הרבנים ואת אלה המשתלמים לקראת משרה זו, יש לציין שהעיתונות עדיין לא התייחסו כלל לנושא זה. האם השר הנכבד שרואה את עצמו ליברלי אכן הביא את החוק הזה במטרה להרבות תלמידים יהודים בגימנסיות. יורשה לי לענות שהתשובה היא שלילית. תרשו לי להצביע על המצב ההפוך ברוסיה שם שר החינוך מצהיר השכם והערב

שתלמידים יהודים משוחררים בשבתות מחובת הכתיבה. האם שר התרבות לא חשב שישנם הורים שיוציאו את בניהם מבתי הספר בו יאלצו אותם לעבור על דתם. בכך שהוא הכביד על הורים שומרי מצוות את המשך חינוך ילדיהם ... למעשה כל הורה שומר על הדת יאלץ בלידת בריה לגדל את בנו להיות רבנים? האם אין זה גובל בציניות יתירה מצדו והאם זה נראה לו אפשרי?".

ובידיעה נוספת שם: (שנה ה"ל, גליון 12 עמ' 119): "נודע לנו ממקורות מוסמכים ששר התרבות הודיע בנוגע לחוק של אי שחרור מהכתיבה והציור בשבתות לבני רבנים וכו', שניתן הנחיה להנהלת בתי ספר התיכוניים שאת שיעורי הציור יש להעביר במידת האפשר ליום אחר בשבוע, גם בנושא כתיבה יש ללכת לקראת התלמידים היהודים. חבר פרלמנט הודיע שבמידה והשר לא ימלא את הבטחותיו יעלה את הנושא בפרלמנט".

כן נותרו כמה ידיעות בכתב-עת היהודי Magyar Zsidó Szemle (מוכר בשמו העברי: הצופה לחכמת הגר), על פעולות שנעשו לאחר מכן בנידון כתגובה על הפקודה ה"ל. הרב הוכמוטה הרב בוועספרם במאמרו (שנת 886 עמ' 9-188) מביא את הנקודות המרכזיות בפקודת השר, ומתנגד לכך בהחלטיות. כתגובה למאמר ה"ל מגיב רבי אהרן ביכלר-סודיץ אב"ד יעסבערען עוד באותה שנה (עמ' 60-259), ומציע כמה הצעות מעשיות בנידון לסכל את הפקודה. במאמר נוסף באותה שנה (עמ' 4-682), הוא מפרסם את מכתבו הנרגש אל השר, ובסופו הוא מצרף רשימה של 43 רבנים שהסמיכו אותו לכתוב בשמם, הן מקהלות האורתודוקסים, והן מהפליגים האחרים [ראה להלן את הרשימה המלאה], שכנראה לצורך שמירת שב"ק ראו לנכון לשתף פעולה. מאמרים אלו תרגמנו מהונגרית ומתפרסמים לפנינו.

*

מאמר רב הוכמוטה

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, טז). בהודעה הזאת הקב"ה מוסר למשה רבינו בהר סיני את עיקרי הדת היהודית. הדת היהודית אינה מבדילה בין הפרט לבין הכלל לכל הנוגע לקיום מצוות. היא דורשת שיווין מלא בשמירת המצוות באותה מידה יהיה זה כהן גדול או פועל שכיר. לא המשרה ולא התפקיד לא משחרר אף אחד משמירת הדת, בנידון זה אין כל יוצא מן הכלל. מכאן נובע העיקרון בדת היהודית שלא מכירה בכל אפלייה והבדל בין מאמיני הדת היהודית. המשרת, האומן והבנקאי מחויבים בשמירת הדת באותן החומרות ובהקפדה כמו הרב הראשי. כל זה לא נשאר רק מבחינת התיאוריה בלבד, אלא היא חלק מההנהגה

היום יומית. לאורך מאות בשנים היו קיימים, וכן קיימים עד היום בקהילות היהודיות, אנשים שמחמירים בשמירת המצוות יותר מאשר הרבנים. ולכן ידוע שבקהילות האורתודוקסיות לא רואים בעין יפה את הרב הנושא גם תואר "דוקטור", כי לעתים רב כזה מזלזל ואינו מקפיד כראוי על מנהגים שעדיין רוב רובו של הקהילה שומר עליהם באדיקות.

הדברים הללו ידועים לכולם המכירים מקרוב את העקרונות של היהדות ועוקב אחריה. אך כנראה כבוד שר החינוך והדתות מתעלם מהעיקרון הזה של הדת היהודית. תחת הכותרת "אודות שחרור תלמידים יהודים המבקרים בבתי ספר תיכוניים בשבתות מכחיבה ומצויר" פרסם השר ב-12 דצמבר שנת 885 את פקודה מס' 49225 ובה החליט א. אודות השחרור של תלמידים יהודים מחובת הכתיבה והציור ביום השבת, יש על כל הורה לפנות למנהל הראשי של בית הספר ישירות בנידון זה, הוא יעביר את הבקשה אלי. ב. השחרור יהיה בר תוקף אך ורק לבני רבנים וכן לאלה המתעתדים להשתלב במקצוע הרבנות. ג. תלמיד הזוכה בשחרור חייב להיות נוכח בכתה בשעות ההוראה.

ללא התייחסות לצד החוקי של הפקודה, שואל אני את כבוד השר מאיזו בחינה רואה הוא נכון לקחת את העיקרון הזה של הדת ולעשות בו אפליה ואבחנה שיתאים רק לאלה שהם בני רבנים או לאלה המשתלמים למקצוע זה? האם מצפוננו של שכיר יהודי יכול לעמוד בזה שבנו המוכשר הלומד בבית הספר תיכון, כאשר מכריחים אותו לעבור בריש גלי לא איזו שהוא מנהג מתקופת החושך, אלא את אחד מחוקי היסוד של הדת שמקורו בכתבי הקודש באופן קבוע. האם כבוד השר התעלם לחלוטין מההרגשים הדתיים של נתיניו? האם התלונה הכללית שלימודי הדת בימינו אין להם תכלית, כי הם מנוגדים לחיי המשפחה, האם יש לחתור גם בכיוון הנגדי ולאסור את קיום הדת באופן רשמי?

היות ואת הצעתו של הנציג הפרלמנט - איראני - אודות חופש הדת נידון בפרלמנט מידי שנה בשנה, ושומעים אנו שבארצנו הנושא לא רלוונטי כי הבעיה לא קיימת, האם הפקודה הנ"ל אכן לא נוגדת את חופש הדת והפולחן כאשר היא מונעת את קיומו של מצוות הדת היהודית.

חבל, שוב אנו בהרגשה שחסרה לנו ההנהגה המרכזית אשר תנווט את הדרך הנכונה, אין לנו נציגים במוסד הפרלמנט שהיו יכולים להיות ערים בהודמנויות כאלה ויכלו לספק את הידיעות הנכונות, ובכך לנסות ולמנוע קבלת חוקים כאלה העומדים בניגוד גמור לדתינו הקדושה.

הוכמוטה אברהם, וועספערם

מאמר רבי אהרן ביכלר

בחוברת של התודש שעבר התייחס בכובד ראש הרב המכובד אברהם הוכמוט, במאמרו על הנושא של שיחרור תלמידי יהודים מחובת הכתיבה בבתי ספר התיכוניים. גם אני מסכים לדעותיו בנושא זה ומביע את דעתי וכן את דעתם של כל היהודים הדתיים, אודות היחס השלילי אל פקודת כבוד שר החינוך והדתות מיום ה-12 בדצמבר שנה שעברה שמספרו 49225, שבו משחררים מחובת הכתיבה בשבתות בבתי הספר התיכוניים רק את בני הרבנים וכן את אלה המתעתדים להיות רבנים.

הלא חוקי הדת שלנו אינן מבחינות בין כהן ובין אדם פשוט, כולם מחויבים לשמור על אותם המצוות. אותו התוק חל על כולם ללא כל הבדל, כפי שגם נאמר בתורת משה בפסוק הזה: אתם ניצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם – כולכם ללא הבדל חייבים אתם לשמור על מצוותי כולכם – ראשיכם ... זקניכם וכל איש ישראל ... מחוטב עציק עד שואב מימך (דברים כט, ט-י). כלומר אין כל אבחנה בין שמירת הדת בצירוף כולו.

וכאשר בני רבנים וכאלה שמשתלמים להיות רבנים בשנות צעירותם, כאשר אמונתם עדיין לא כל כך יציבה, יראו את חילול שבת אצל חבריהם לספסל הלימודים, האם אמונתם לא תתרופף לגמרי? האם לבם שהאמונה עדיין לא הכתה שורשים היא לא תתפוגג? האם כאשר יראו את החילול שבת אצל בני עדתם האם הדבר הזה לא יחולל אצלם מפנה בהמשך חייהם ויחליש את הקיום הדתי גם בשאר התחומים?

זאת אומרת אין לזה כל ערך כאשר רק באופן יוצא מן הכלל משחררים חלק מהתלמידים מלכתוב בשבת. וכן זה לא שווה אם רק תלמידים בודדים משוחררים בעוד שכל האחרים מכריחים אותם לחלל שבת.

רצוי שכל רבני ארצנו יפנו ישירות אל כבוד השר שיתן רשות לכל התלמידים - ללא יוצא מן הכלל - לא לכתוב בשבת, או לחילופין להורות לכל מנהלי בתי הספר התיכוניים שיטכנונו מערכת השעות לשנות הלימודים באופן כזה שבימי השבת - שלמעשה תופס בס"ה 3 שעות, כי אין לימודים אחה"צ - לא יהיו שיעורים בהם יש לכתוב, לחשבון ולצייר.

ביוזעי את חסדי השר הנכבד, שמגמתו לכל נאמני הדת שיוכלו למלא את מצוות דתם, משוכנע אני שימלא את בקשתנו על הצד הטוב ביותר.

ידידי וחבריי הצטרפו אל היזמה הזאת, נעשה את הצעד החשוב וההכרחי הזה לצורך שמירת הדת. אם המטרה הזאת תהיה לנגד עינינו, ואז ה' יצליח את דרכינו. ה' יתן וכך יהיה.

ביכלר אהרן, יאסבערעני

*

פניית הרבנים אל השר

מערכת נכבדה! היות ובעיתון M.-Zs. Szemle כבר נידון הנושא החשוב הזה, בודאי תשמחו לשמוע על ההתפתחות המבורכת, כאשר ביחד אתי ו-43 מרבני ארצינו נשלחה היום פניה בנידון לשר הדתות והחינוך. אני מצרף בזה את הפניה.

ביכלר אהרן, יאסבערעני

לכבוד האדון השר הדתות והחינוך ההונגרי-המלכותי בבודפשט

לכבוד מכובדי האדון השר!

אדונינו הנכבד!

בשמחה רבה קבלו יהודי המולדת את פקודת כבוד האדון מס' 49,225 מיום ה-22 בדצמבר של שנה שעברה, ובה הוראה שכל חלמיד בבית ספר תיכון שמתכוון לתפקיד של רב, ישוחרר ביום השבת מחובת הכתיבה והציור. בזה אנו מוקירים לכבוד האדון הנכבד את פעלו האצילי ויקבל נא את תודתנו וברכתנו מקרב הלב.

אדונינו הנכבד הראה בפקודה הזאת את אהדתו ואת אומץ לבו ואת יחסו המבורך כלפי קהילתנו ודתינו. זה מביא אותנו לפנות את רום מעלתו בבקשתנו הצנועה כדלהלן.

היות ודתינו הקדושה לא מבחינה בקיום מצוותיה בין רב וכל אדם מן השורה, ואת אותו החוק הם מצווים לקיים בין מי שרב ובין מי שלא, כלומר מה שאסור לרב אסור גם להדיוט. ומכיון שדתנו הקדושה אוסרת את הכתיבה ביום השבת לכולם ללא כל יוצא מן הכלל. והיות וכבוד השר בפקודה הנ"ל שיחרר מהכתיבה והציור ביום השבת רק את בני הרבנים וכן את אלה שמשתלמים לקראת המשרה הזאת.

לכן פונים אנו 43 מרבני המולדת בבקשה אל כבוד אדונינו שיואיל נא – בהתאם לחוקי דתנו – לשחרר את כל התלמידים יהודים הלומדים בבתי הספר התיכוניים ללא כל יצא מן הכלל מחובת הכתיבה והציור ביום השבת.

כפי שאנו מכירים את חסדו הרב ללא גבול של אדונינו מעיזים אנו לצפות שימלא את בקשתנו הצנועה.

עבדך הנכנע

ביכלר אהרן

רועה רוחני ב-יאסבערעני

ומיפּה הכוח של הרבנים החתומים מטה:

ליפּוט אדלר הרב בבאיה - [רבי יו"ט ליפּמן אדלר, חתן רבי יואל אונגר אב"ד פאקש. דיין בפאקש ולאחר מכן אב"ד בייאה. נפטר בשנת תרע"ג].

יאקאב בוים הרב בווערעשוואר - [רבי חיים בוים, יליד תר"י בן רבי יהודה ליב בוים דיין בפארבאט. למעלה מיובל שנים כיהן כרבה של ווערעשוואר. נפטר בבודאפעסט כ"ג טבת תש"א].

דוד ביכלר הרב בפאסטא - [רבי דוד ביכלר, יליד תקע"ה בן רבי יהושע פאלק סודיץ-ביכלר אב"ד סעטשין. בזיו"ש חתן רבו רבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל. אב"ד פאסטא במשך ששים שנה עד לפטירתו יוכ"פ תרס"ח].

פנחס ביכלר הרב במאאר - [רבי פנחס ביכלר, יליד תר"א בן רבי אליעזר ביכלר דיין פילעק. אב"ד פילעק, שאלגא-טאריאן, ומשנת תרל"ה לערך אב"ד מאאר. נפטר י"ג סיון תרע"ז].

זיגמונג ביכלר הרב באירשא - [רבי יהושע זעליג ביכלר, יליד תר"כ בן רבי דוד ביכלר אב"ד פאסטא. חתן אחיו רבי אהרן ביכלר אב"ד יאסבערין. אב"ד רענדעק, ומשנת תרמ"ו אב"ד אירשא. נפטר כ"ד טבת תש"א].

מוזעס דייטש הרב בש' טאריאן - [רבי משה דייטש, יליד תר"ו בן רבי אהרן דוד דייטש אב"ד באלאשא-ארמוט. ר"מ בב' יארמוט, ומשנת תרל"ה אב"ד שאלגא-טאריאן. נפטר כ"ז ניסן תרצ"א].

הרמן פישר הרב בדעוועני - [רבי צבי הרש פישר, יליד תר"א בן רבי עקיבא פישר אב"ד טעט. חתן רבי אבא חייא הירש רב"ד סערעד. אב"ד אסאד, ולאחר מכן בוויינערן (דעוואוואניא) במשך כ"ב שנה. נפטר י"ד אדר"ב תרס"ב].

יו"ו פליישמן הרב בזשאמבעק - [רבי יעקב חיים פליישמן, יליד תקצ"ה לערך בסערדאהעל. דיין באבאני ומשנת תר"כ אב"ד זשאמבאק. נפטר ג' אייר תרס"ח].

אaron פריד הרב בבסערמעני – [רבי אהרן פריד, יליד תקע"ג בביסערמען. חתן רבי אלעזר לעוו בעל 'שמן רוקח'. אב"ד במעזא-טשאטה ומשנת תקצ"ז אב"ד ביסערמען. נפטר כ' סיון תרנ"א].

קארולי פרידמן הרב בנירעדהאז – [רבי יעקב קאפל פרידמן, יליד תקצ"א בן רבי יהודה פרידמן דיין בפרויענקירכען. אב"ד יעמרינג ומשנת תרכ"ו בנירעדהאז. נפטר כ"ו כסלו תרס"ו].

שימון פרידמן הרב בגאלאנטא – [רבי שמעון פרידמן, יליד נייטרא. אב"ד יאלע-באגעדא ולאחר מכן בגאלאנטא במשך י"ט שנה. נפטר כ"ד כסלו תרנ"א].

דיולה גרוסמן הרב באיפאלשאג – [רבי יהודה גרוסמן, יליד תרי"ב לערך בן רבי נחמן גרוסמן רב בוואראזשדין. אב"ד איפאלשאג במשך נ"ח שנה. נפטר ל' תשרי תרצ"ה].

יאקב גרינוולד הרב במוהאטש – [רבי יעקב גרינוולד, אב"ד גינז ומשנת תרכ"ב אב"ד מאהאטש. נפטר בשנת תרמ"ח].

אברהם יונגרייז הרב בטעשנגער – [רבי אברהם הלוי יונגרייז, בן רבי אשר אנשיל אב"ד טעשנגער. חתן רבי אברהם יצחק גליק אב"ד טאלטשווא. משנתתורל"ד מילא מקום אביו. נפטר י"ט סיון תרס"ד].

שמואל יונגרייז הרב בפעהעריארמוט – [רבי שמואל דוד הלוי יונגרייז, יליד תקצ"ח בן רבי שרגא פייש אב"ד טעשעטשע. חתן רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז אב"ד טעשנגער. אב"ד פעהער-יארמוט משנת תרכ"ה. נפטר כ"ב טבת תרנ"ב].

ד"ר דיולא קליין הרב בסיגעטוואר

שאלאמון קליין הרב בזענטא – [רבי שלמה הכהן קליין, יליד תקצ"ג בפרערוי בן רבי גרשון יהודה ליב. חתן רבי יואל אונגר אב"ד פאקש. משנת תרכ"ה אב"ד זענטא. נפטר ט"ז אדר"ב תר"ס].

אליעזר ה' קאהן הרב בב' טשאבא – [רבי אליעזר צבי הכהן קאהן, יליד תקצ"ד בן רבי אברהם אלי' משה כ"ץ אב"ד פעצעל. אב"ד מאטע-סאלקא ולאחר מכן בבעקעש-טשאבא. נפטר ב' דר"ה תרע"א].

אדולף (קניג) [הניג] הרב בזשאלנא – [רבי אברהם הניג, בן רבי יוסף הניג אב"ד נייטרא. רב בזליין].

מור קוטנא הרב בסאבאדקא – [רבי משה יהודה ליב קוטנא, בן רבי אהרן קוטנא אב"ד טאטוס. אב"ד זענטא ומשנת תרכ"א בסאבאדקא].

יוזעף לייטנר הרב במארושוואשארעהלי – [רבי יוסף לייטנר, בשנה זו, תרמ"ו, מצאנו את זכרו כשר"ב במ' וואשארעהלי].

קארולי ליברמן הרב בקאשוי – [רבי קלונימוס קלמן ליברמן, יליד תקצ"ח בן רבי שמעון ליברמן אב"ד שעניא. אב"ד טארנא, מאטע-סאלקא ולאחר מכן רב בקאשוי. נפטר כ' ניסן תרס"ד].

א' י' ליכטנשטיין הרב בנאדי-קאטא – [רבי אברהם יעקב ליכטנשטיין, נפטר י"ז תשרי תרמ"ז].

נתן מילר הרב בסעטשעני – [רבי נתן מילר, יליד תקפ"ח בנאדאש. אב"ד וועטש ומשנת תרכ"ו בסעטשין. נפטר ג' תשרי תרנ"א].

מ' פרלס הרב בקראלי – [רבי מאיר פרלס, יליד תקע"א בן רבי יצחק משה פרלס אב"ד באניהאד. חתן רבי יצחק פרנקל מב"ח אב"ד קראלי. משנת תקצ"ה מילא מקום חמיו. נפטר ט"ו תשרי תרנ"ד].

פיליפ פליט הרב בשוראן – [רבי חזקי' פייבל פלויט, יליד תקע"ח בקאלין. משנת תר"ט אב"ד שוראן. נפטר כ"ז כסלו תרנ"ה].

ד"ר הענריק פיסקו הרב במאלאצקא – [רבי חנוך פיסקא, אב"ד מאלאצקא כבר בשנת תרכ"ח].

ד"ר שאלאמון ראנשבורג הרב בדיוור – [רבי שלום ראשבורג, יליד לוצע תקע"ו לערך. אב"ד פעטשוי, ומשנת תרט"ו בראב (דיוור). נפטר ה' טבת תרנ"ה].

מ' רייכנפלד הרב ביאנושהאז – [רבי מרדכי רייכנפלד, בן יהושע רייכנפלד-פאפא דיין באייזנשטאט. משנת תרי"ב לערך אב"ד יאנאשהאז. נפטר בשנת תרס"א לערך].

מאיר רייכהרט הרב בקולטא – [רבי מאיר רייכהארט, יליד תר"ה לערך בן רבי יונה רייכהארט אב"ד קאטא. מילא מקום אביו בקאטא. נפטר ה' ניסן תרפ"ה].

מזעס שעהן הרב בשאראש-שאק – [רבי אליעזר משה יפה-שעהן, אב"ד דיאן, אלשא-דאבאש, דונא-האראסט ושאראש-שאק].

שאלאמון שיק הרב בקארצאג – [רבי שלמה צבי שיק, יליד תר"ב בברעזאווא. משנת תרכ"ט אב"ד קארצאג. נפטר כ' תמוז תרע"ו].

יוזעף שרייבר הרב באסוד – [רבי יוסף ליב שרייבר, יליד חרט'ו בעיר-חדש. חתן רבי פנחס שטיין אב"ד טירעק-סענט-מיקלאש. משנת תר"מ לערך רב באסאד. נפטר בחודש תשרי תרע"ט].

שמעון שרייבר הרב בעגער – [רבי שמעון סופר, יליד תר"י בן הכת"ס אב"ד פרשבורג. חתן רבי זלמן שפיצר אב"ד וויען (בזיווגו השלישי). אב"ד ערלי משנת תרמ"א. נהרג עקה"ש כ"א סיון תש"ז].

שמעון סידאן הרב בטירנא – [רבי שמעון סידאן, יליד תקע"ה בנאדאש. אב"ד ציפער וטירנא. נפטר י"ט כסלו תרנ"ב].

ש' לאו זינגר הרב ברימאסאמבאט – [רבי שלמה יהודה זינגר, יליד תר"ח בן רבי פסח זינגר אב"ד קירכדארף. משנת תרמ"ב אב"ד רימאסאמבאט, עד לפטירתו כ"ה כסלו תרע"ג].

פרידז'ס אולמן הרב בוואיטצען – [רבי שלום אולמן, יליד תקפ"ו בן רבי יששכר בערמן אולמן אב"ד זשאמבאק. משנת תרכ"ה אב"ד וואיטצען, עד לפטירתו י"ג אייר תרנ"ד].

פיליפ וייס הרב בטורדא

ד"ר איגנאץ וייס הרב באסטרוגוס – [רבי יצחק וייס, יליד פרויענקירכען תר"ד לערך. אב"ד רענדעק ולאחר מכן בגראן (אסטרוגוס). נפטר ב' אדר"ב תר"ע].

קלמן וייס הרב דיולא-פעעהערוואר – [רבי קלונימוס קלמן וייס, יליד תק"צ, בן רבי יהודה ליב זיין בניסרא. חתן רבי נטע וואלף הלוי ליבר רב"ד פרשבורג. אב"ד טשאבא, מילדוי, קארלסבורג (דיולא-פעעהערוואר), ולאחר מכן רב באוהעל. נפטר ט"ו אדר"א תר"ע (חרס"ו)].

יוסף וייס הרב בוואג-אוהעל – [רבי יוסף וייס, יליד תקע"ב בפלומענא. רב בפרערוי, קאסטעל, גאלי, עיר-חדש (וואג-אוהעל). נפטר ח' כסלו תרנ"ח].

יוסף וואלף הרב בקאלאטשא – [רבי יוסף וואלף, יליד תקע"ה בפאקש. חתן רבי אברהם שאג בזיווגו הראשון, ובזיווגו השני רבי יששכר דוב מיקלאש אב"ד ל' סענט-מיקלאש. אב"ד קאלאטשא כבר בשנת תר"ט. נפטר י"ד שבט תרנ"ב].

*

על תגובת השר טרעפורט לפניה זו אנו למדים מתוך ידיעה בעתון "יידישע פרעסע" הנ"ל (887, גליון 4 עמ' 41): "בדפסט, 18 ינואר. כפי שכבר הודענו הוגשה לפני

חדשים אחדים בקשה מנומקת חתומה ע"י 24 (!) רבנים לבטל את ההוראה בדבר אי שחרור התלמידים היהודים בבתי ספר תיכוניים מכתובה בשבתות מלבד כמה מקרים יוצאים מן הכלל. הבקשה שהינה חתומה מרבני כל החוגים כולל האולרטה-אורטודוכסים ... היתה ראויה לתשומת לבו המלאה של השר. אבל השר הראה שוב שהוא מסוגל לכל כאשר מדובר על יהודים ועל היהדות. הוא דחה מכל וכל את הבקשה מבלי שיטרח לנמק את הדחיה כלל ולו במילה אחת..."

ובידיעה מאוחרת יותר בעתון הנ"ל (888, גליון 2 עמ' 17-18): "פעסט, 8 ינואר. כפי שהתפרסם הורה השר בהוראתו החדשה שמכאן ואילך כל השחרורים וכו' יהיו ברי תוקף אך ורק בלימודים בגימנסיות, ולא בבתי ספר ללימודים ריאליים וכן לא בשאר בתי הספר, וכן כמובן לכל האחרים לא יזכו בשום שחרור. מתברר שהשר החמיר את הנחיות שלו וכל הפניות בנידון לא נשאו פרי. לא נותרה ברירה אלא להביא את כל הנושא בפני החלטות גבוהים יותר ולבקש דיון על כך בפרלמנט במסגרת הפרת חופש הדת האזרחי.

גם בפקודת השר החדש טשסקי מס' 47880 מיום ה-29 אוקטובר 890 (ז.א. 4 שנים לאחר מכתב הרבנים), למעשה השר חזר על הוראתו מלפני 5 שנים בשינוי אחד בלבד, והוא שהורי התלמידים היהודים הנכללים בקריטריון של בני רבנים והלומדים לרבנות, המבקשים שחרור מהכתיבה והציור בשבת יפנו ישירות את מנהלי הבתי ספר התיכוניים, ואלה יחליטו בכל מקרה לגופו, ואין להם צורך לפנות אל השר ולבקש את הסכמתו, כפי שהיה נהוג עד אז.

כנראה בעקבות דיון בפרלמנט כפי שהוזכר למעלה שזאת הברירה היחידה העומדת בפני היהודים. פרסם השר טשסקי בפקודה מס' 55.711 מיום ה-15 לפברואר 983 הוראה חדשה ובה שיחרר את כל שומרי השבת (ללא התנאה שיהיו בני רבנים וכו') מחובת הכתיבה בשבתות ובחגים, ע"פ פניה מהורי התלמידים אל מנהל בית הספר. לסיכום נראה שבסופו של דבר פניית הרבנים בזמנו נשאה פרי.

שלמה יהודה הכהן שפיצר - בני ברק

*

בשולי הדברים:

כאמור 43 רבנים ייפו את כוחו של רבי אהרן ביכלר לפנות בשמם לשלטונות לשחרר חוקית את השומרי שבת מכתובה בשבת בבתי הספר. לפנינו כמה ממכתבי הרבנים שנחתו יפוי כח הנ"ל לרבי אהרן ביכלר. מכתבים אלו מגזי ר"א ביכלר שרדו

עד היום והם תח"י הר"ר יהושע פלג נצר למשפחת סודיץ-ביכלר, והגיעו לידינו באמצעות הרב שלמה וייס ותשוח"ל.

מכתב רבי אברהם הלוי יונגרייז

אב"ד טשענגער

ב"ה יום ועש"ק כי תבוא תר"ם קרן ישראל לפ"ק טשענגער יע"א

מאת אלקי קדם מעונה, בזה ראש השנה, החיים והשלום וכ"ט יהי' לו למנה
יכתב ויחתם בה' ספרים לטובה ולברכה ה"ה מחמדי ידידי כנפשי הרב הג'
מעוז ומגדול לבית ישראל כקש"ת מר"ה אהרן סודיטץ נ"י אב"ד דק"ק

כה יום ושלג כי תבוא תר"ם קרן ישראל לפ"ק טשענגער יע"א
גם אלתי קצת וזאת - היה ראש השנה. החיים והשלום וכ"ט יהי' לו למנה
ועתה וחתם בה' ספרים לטובה ולברכה ה"ה מחמדי ידידי כנפשי הרב הג'
מעוז ומגדול לבית ישראל כקש"ת מר"ה אהרן סודיטץ נ"י אב"ד דק"ק
מבוא היום ילדתי זה היום ברחמי רבתי לך אברהם יע"א
גם זה יום ושלג ויום אברהם וזאת - היה ראש השנה. החיים והשלום וכ"ט יהי' לו למנה
ועתה וחתם בה' ספרים לטובה ולברכה ה"ה מחמדי ידידי כנפשי הרב הג'
מעוז ומגדול לבית ישראל כקש"ת מר"ה אהרן סודיטץ נ"י אב"ד דק"ק
יהי' זה יום ושלג ויום אברהם וזאת - היה ראש השנה. החיים והשלום וכ"ט יהי' לו למנה
ועתה וחתם בה' ספרים לטובה ולברכה ה"ה מחמדי ידידי כנפשי הרב הג'
מעוז ומגדול לבית ישראל כקש"ת מר"ה אהרן סודיטץ נ"י אב"ד דק"ק
יהי' זה יום ושלג ויום אברהם וזאת - היה ראש השנה. החיים והשלום וכ"ט יהי' לו למנה
ועתה וחתם בה' ספרים לטובה ולברכה ה"ה מחמדי ידידי כנפשי הרב הג'
מעוז ומגדול לבית ישראל כקש"ת מר"ה אהרן סודיטץ נ"י אב"ד דק"ק

יאסבערען יע"א

מכתבו הגיע אצלינו עת הייתי במרחץ דידישאר מ' שכאבו לי רגלי במחלת גוכט
ל"ע, ותיכף ומיד שאראה מכתבו הנני הנני להיות נטפל לעושי מצוה גדולה, ואשלח
רצוף פה המכתב המבוקש כתוב וחתום כראוי. וד' יחזקהו ויאמצהו ויצליח חפץ ד'
בידו כאות נפשו ונפש כל ישראל. וימחול נא לי על איחור תשובתי ועל כי באתי
בקצרה, כי אזדרז מהר שבל יאחר הבי דואר דיומא. ואסיים בברכה כי יומא דשבתא
ממשמש ובא.

כ"ד ידידו הדושוש"ת

הק' אברהם הלוי ב"המחבר ס' מנ"א זצ"ל

כ"ה אלול תשע"ה

[יב]

עלי זכרון 7

מכתב רבי יוסף וואלף

בעהש"י יום א' פ' עקב חרמ"ל
קאלאטשא יע"א

שלוש וכל טוב להרב הגה"ג
החרד על דבר ד' ושמירת
תורתו, כש"ת מ"ה אהרן
סודיטץ נ"י אב"ד דק"ק
יאסבערין יע"א

אתמול ביום שבת קדש הגיע
מכתבו היקר לידי, ושמחתי
בדבריו אשר יצאו להלהיב
על דבר ה' ושמירת מצותיו,
ואמרתי מיד יישר כחו וחילו
על הדבר הגדול הנחוץ הזה,
אשר שם על לבו לעשות,
בעזרת חברים העומדים על
משמרת התורה והמצוה
זאת מה שיש לאל יד לעשות
בדבר מניעת ילדי בני ישראל
מהכתיבה בשבת, למען
חנכם ביסוד הגדול הזה
ולהחזיקם בדרך אמונתנו

הטהורה. וגם אני אומר חזק ונתחזק בכל מאדנו בעד עמינו ותורת אלקינו, וה' הטוב בעיניו יעשה לבצע את מעשינו לכבודו ולתפארתו. ובה אני שולח למכ"ה נ"י את מכתב ההרשאה, בבקשתי בכל לבי כי אם כבר החל בדבר המצוה הגדולה הזאת, אל יתן דמי לו, ואל ינוח ואל ישקוט עד אשר עשה כפי יכלתו להשגת המבוקש. ויהי נועם ה' עלינו ומעשה ידינו יכונן, ופועל ידיו ירצה, ומשכורתו הזאת בחוצות ישראל תרונן.

כנפש ידידו מוקירו ומכבדו

הק' יוסף וואלף

כ"ה אלול תשע"ה

[24]

עלי זכרון 7

שלום וברכה לך ולביתך.

[illegible][illegible][illegible]

ב - דה בן החי יצא תורה ודבר ה' אלהים
וזה נותן וזה ואלו הם חלקי פסוק זה
יהי קודם ה' זה אומר ופסוק יתכן - ופסוק יתכן
ולפניהם תראה בחזרה ולפיכך יתכן . כלל פסוק יתכן

April 1901

W. B. Price

[illegible]

בשר של מלך ושל
 של קצין או של
 אם המלך המלך
 פירוש המלך
 - המלך המלך
 המלך המלך

מבוקשו, אבל תמהני על שני הקאנצלייען בעיר ב' פעסט, מדוע לא העריכו המה? לא הדורכפרהונג קאמיססיאן ולא הלאנדעס קאנצליא. זולת זה אין חדשות ש"ב... הק' מאיר בן להה"ג מו"ה יונה רייכהארט זלל"ה

*

ב"ה מוצאי ט"ב

יִרְאָה בְּנַחֲמָה בַּעֲדֵי ה' שְׂמָה ה"ה מִרְבֵּה הָרַב הַחֲכָם הַשְּׁלֵם אוֹצֵר בְּלוֹם כֶּקֶשׁ"ת
מִלֵּה אֶהְרֹן בִּי

[illegible]

משה"ק בלאאמוה"ג מהרא"ד
וצ"ל דייטש

*

בעה"י יום ה' י"א מנחם תרמ"ו לפ"ק

שלום ורב טוב לכבוד אהובי ש"ב הרב המאה"ג מופלא בהפלאות חכמים, דורש טוב
לעמו ודובר שלום לכל זרעו חו"ב בגש"ק מ"ה אהרן ביכלער נ"י אבדק"ק יאסבערין
יע"א ולזוגתו הצנוע' א"ח מ' שרה ח'י' ולכל מרבית ביתו שלום וברכה!

מצאתי את לבבי נאמן לפניך לעשות בקשתך ממני, והנני להחזיר לך מגילת

ההרשאה בחתימתי. אולם עצתי שתבחר לך עוד חברים לדבר זה שיעלו עמך לפני
האדון מיניסטער, ולכל הפחות ג' רבנים, כי ע"פ
שלשה יקום דבר ויעשה רושם אצל שר הנ"ל.

בעציגליך דער געמיינדע פאגאראש האבע איך אים פעסטער ללאיד איינען קונקורס געלוען, דאס זיע איינען שוהלעהרער זוכען, דער דיע קוואליפיקאציען בעזוצט דאס מאטריקעל פיהרען צו קאננען, וועלכעס צור געניגע בעווייזט, דאס זיא אבשטאנד גענאממען פארלייפיג איינען ראבבינער צו אקצעפטירען.

והנה אני וביתי וכל ב"ב ת"ל כולנו שלמים כיד ד' הטובה עלינו, ויותר א"א חדשות ואקוה לידע ולשמוע ממך מה נעשה בדינך ובשלוחך אצל האדון מיניסטער.

ש"ב אוהבך בכל לב ונפש

הק' פנחס ביכלער

*

רבי אהרן ביכלר

חולדותיו בקצרה של רבי אהרן ביכלר - יוזם הפניה אל שר החינוך - פני שנרשמו עלִי הרב שלמה וייס:

חתן ותלמיד רבי יהודה אסאד ז"ע אב"ד סערההעלי. גבור החיל, עוסק בחורה ועבודת ר' יומם וליל, תמים דעים חריף ושנון ירא שלם ומושלם שלשלת היוחסין,

רבי דוד סודיטץ-ביכלר אב"ד פאסטא

הרב המופלג בחורה וביראה' [לשון חותנו באגרותיו אליו בצעירותו] נולד בשנת ת"ר בערך לאביו רבי חר ביכלר-סודיץ אב"ד פאסטא [תלמיד ר"י אסאד וחתנו מיוזגו השני] ולאמו מרת גאלדא. למד גם אצל הכתב סופר. הוסמך לחוראה בשנת תר"ח ע"י ר"י אסאד, הכתב סופר ובעל הגורן חר. בחורש תמוז תר"כ החקיימו נישואיו עם מרת שרל בת רבו המהדר"א. בשנת תר"כ"א התמנה לאב"ד יאסברין, בה כיהן חמישים וארבע שנים עד לפטירתו. יסד תלמוד תורה בקהלתו. התכתב רבות עם חמיו, והרבה מתשובות ואגרות חמיו אליו שרדו בס"ד. נסתלק לבית עולמו ביום ח' מרחשון תרע"ה ומנו"כ ביאסברין. אשתו מרת שרל נפטרה ביום כ"א תמוז תרפ"ו ומנו"כ ליר בעלה. על קברם הוקמה בשנים האחרונות מצבה מחורשת משוחפת. על מצבתם נחרט (צילום המצבה בהגדש"פ אש דת יהודה (אסאד) עמ' שנה):

לאהרן קדוש ה' / פ"נ / אדונינו מורינו ורבינו / הרב הגאון מופת דורינו /
/ דועה ישראל וערתינו / נשיא אלקים בתוכינו / הרב מ"ה אהרן ביכלר /
ז"ל / נכסא דכנות השתמש נ"ד שנים / יחי רב לו בש"ס ובפוסקים /
כל מעשיו היו לשם שמים / לא פסק פומיה מאורייתא / עד זיבולא /
בחרייתא / ווחו ונשמתו עלתה השמימה / ח' מרחשון תרע"ה לפ"ק / ת' /
נ' צ' ב' ה' / שם אמו גאלדא - האשה דכנית הצדיקה / מ' שרל ז"ל / בת

צאצאיהם: בתם מרת גאלדה אשת דודה הרב רבי יהושע זעליג ביכלר אב"ד רענדעק ואלבערט-אירשא; בנם הרב רבי יהודה ביכלר אב"ד מינדסענט. חתן רבי שלמה הכהן קליין אב"ד זענטא; בנם הרב רבי מרדכי ביכלר אב"ד אראשהאזא.

ולסיום נעתיק מכתב ממהר"י אסאד אל רבי דוד סודיץ-ביכלר אודות השידוך של בנו רבי אהרן ביכלר עם מרת שרל בתו של מהר"י אסאד. מגנזי הר"ר יהושע פלא.

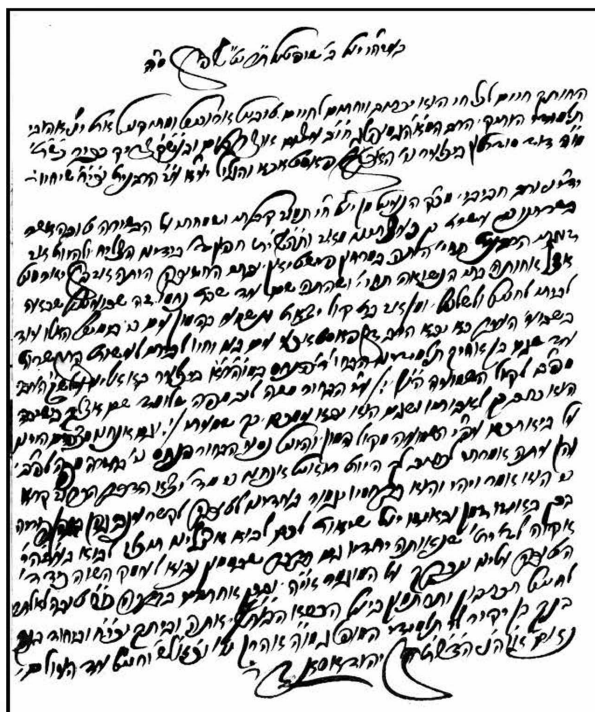
בעזה"י יום ב' שופטים [כ"ט אב] תרי"ט לפ"ק ס"ה

החותן חיים לכל חי הוא יכתוב ויהתום לחיים טובים ארוכים ומתוקנים את י"ג אהובי תלמידי הותיק, הרב המאה"ג מופלג חר"ב עצום אוצר בלוי ובנש"ק צדיק כביר כש"ת מו"ה דוד סודיץ ביכלר נ"י האבד"ק פאסטאכא והגליל יע"א ע"ז הרבנית וכי"ח שיחיו.

ידי"נ ורב חביבי, מכ"ק הנעים מן יום ח"י תמוז קבלתי ושמתתי על הבשורה טובה

אשר בשרתנו כי עשית כן כעצתנו מאז ותהלי"ת חפץ ד' בידינו הצליח. ולהיות אז זוגתי הרבנית תחי' היתה במרחץ פישטיאן, ובתי החשובה [שרל] היתה אז בק' יארמוט אצל אחותה בתי הנשואה תחי' [מרת] טשארנא אשת רבי מרדכי בישין, ושהתה שם עד שבת נחמו זה שבועיים שבאה לביתי לחיים ולשלום, ומן אז בת קול יצאת ושמע בהמון עם כי בימים האלו עוד בשבוע העבר בא יבא הרב דק' פאסטאכע עם בנו [רבי אהרן] יחיו לביתי לעשות

עלי זכרון 7

כ"ה אלול תשע"ה

[יה]

התקשרות, עד שגם בן אחיך תלמידינו הבחור ר' פנחס במוהר"א ביכלער בא אלינו על ש"ק העבר מפ"ב לקול השמועה הנ"ל. [ע"י הבחור משה ליב מפה שלומד שם אצלך בישיבה הוא כתב כן לאבותיו ושגם הוא יבא עמכם, כך שמעתי]. וגם אנחנו מצפים היינו על ביאתכם עפ"י השמועה מקול המון, והיום נסע הבחור פנחס נ"י בחזרה מפה לפ"ב. והן עתה אמרתי לכתוב לך היות רואים אנחנו כי מד' יצא הדבר הכרוז קרא כי הוא אמר ויהי והוא ברחמי יגמור בעדינו לטובה לקשר ענב גפן בגפן פוריה. בכך באיזו זמן ובאיזו יום שיאות לכם לבוא אצלינו תוכלו לבוא בעזה". אקוה לד' ית' שנאותה יחדיו גם בדבר שבממון נבוא לעמק השוה כי ד' הטובה עלינו ונברך על המוגמר א"ה.

ובכן אחתום בברכה כר"ח טובה לאלתר לחיים תכתבון ותחתמון ביום הכסא הבע"ל, אתה וביתך וכ"ח וביחוד בנך בן יקיר לי תלמידי המופלג מו"ה אהרן נ"י וכאל"ש וחיים עד העולם. נאם אוה"נ הדש"ת

הק' יהודאסאד

ישראל מנחם מגדל וידר - עמרם בנימין וידר

בני ברק

מראשוני תלמידי החת"ס

רבי ליפמאן שארגער אבדק"ק יעמרינג

הגה"ק רבי ליפמאן שארגער זצ"ל אבדק"ק יעמרינג (תולדותיו בקצרה חובאו בספר "אישים בתשובות חתם סופר", רבי מא"ז קינסטליכער, בני ברק תשנ"ג, עמ' רלט בערכו), שהיה מתלמידיו הותיקים והמובקים של מרן החת"ס, נולד כנראה בעיר גיבאטש, בסביבות שנת תק"מ.

למד אצל מרן החת"ס זי"ע עת כיהן כאב"ד דק"ק דרעזניץ, ומזכירו בחידושיו בשנת תקנ"ה "אמר תלמידי הב' כ' ליפמאן מגיבאטש" (חידושי חת"ס עמ"ס גיטין, קמא, מ"ט ע"ב ד"ה סבר). לאחר אירוסיו שלחו רבו ללמוד תורה בק"ק פרעשבורג, ובמכתב המלצה להגה"ק רבי דניאל פרוסטיץ זצ"ל מיום ערש"ק ויקרא תקנ"ז כותב בין השאר: "היות כי הזמן גרמא שהוכרחו תלמידיי אלו לעקור סיבי ומשכי מפני חמת המציק בעזה"ד ונפשם חפצה לשאוב מים חיים ממקור מעייני החכמה בק"ק פרעשבורג... לקרבם אל מלאכת עבודת ה' ויעמדו נא לפניו על כור הבחינה וימצא נחת... וביותר אני מבקש רחמים על תלמידי הב' החתן המופלא כ"ה ליפמאן נ"י מגובטש כי הוא צנוע ומעלי מברר שמעתתא אליבא דהלכתא" (איגרות סופרים, כחבי

עלי זכרון 7

[ט]

כ"ה אלול תשע"ה

החת"ס, מכתב ד, עמ' 5. אגב, רבי ליפמאן שארגער אינו נמנה ברשימת תלמידי החת"ס שהם, עמ' 89-95, וכנראה נשמט שמו בטעות). - רבי ליפמאן נשא לאשה את בת הגה"ק רבי **אברהם שיק** זצ"ל אבדק"ק ראאב (ראה תולדותיו להלן).

אב"ד דק"ק קאלדי

בשנת תקס"ז כבר כיהן כאבדק"ק קאלדי, כן הנהיג שם ישיבה לבחורים. את שאלותיו וספקותיו שלח אל רבו החת"ס, ובשור"ת חת"ס ישנם הרבה תשובות אליו: בחיר"ד סי' צ"ה מיום ג' כ"ב תמוז תקס"ז: "שלום לך התלמיד הותיק אהוב כבן האברך הרב המופלא כבוד מר"ה ליפמאן נ"י אבד"ק קאלדי יע"א". בחאה"ע ח"א סי' קכ"ז מיום ג' ב' אדר תקס"ח: "החיים והשלום ספיר ויהלום הרב הותיק המופלג כמ"ה ליפמן כ"צ [אולי ר"ת כ"הן צ"דק, וכבר העיר ב'אישים' שט"ס הוא] נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קאלדא יע"א... ואשר שאלת שאלת חכם חצי תשובה". בחיר"ד סי' קצ"ב מנגהי ליום כ"ו מרחשון תקע"א: "שלום וכ"ט להרב המופלא תלמידי הותיק מלא עתיק כבוד מר"ה ליפמאן נ"י אבד"ק קאלדא יע"א". שתי תשובות מאותו תאריך יום ה' כסלו תקע"ב, האחד, בחיר"ד סי' ק"נ: "שלום לידידי תלמידי הרב הותיק מלא עתיק המופלא ומופלג כש"ת מר"ה ליפמאן נ"י אבד"ק קאלדי... כתבתי בקצור נמרץ ודי לחכם שכמותו". והשני, בחיר"ד סי' רע"ו: "שלום לידידי תלמידי הרב הותיק מלא עתיק המופלא ומופלג מה"ו ליפמן נ"י אבדק"ק קאלדי יע"א". בחיר"ד סי' שי"א מיום ערש"ק פר' שמיני תקע"ג: "יהי שלום בחילך ושלוח בארמנותיך תלמידי הותיק מלא עתיק הרב המופלא ומופלג מה"ו ליפמאן נ"י אב"ד ור"מ דק"ק קאלדא יע"א". בחלק שישי סי' כ"ה מיום ב' י"א מנ"א תקע"ג: "שלום לך אהו' תלמידי הוותיק הרב המופלא ומופלג מר"ה ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק קאלאדי יע"א".

אב"ד דק"ק יעמרינג

בשנת תקע"ז כבר כיהן רבי ליפמאן כאב"ד דק"ק יעמרינג. אחריו ברבנות ק"ק קלאדי כיהן הגה"ק רבי שמואל לייב (ב"ר דוד) קוידער זצ"ל מח"ס "שור"ת עולת שמואל" (פראג תקפ"ג), "אהבת אמת" ב"ח (פראג תקפ"ט), "פעולת אמת" (פראג תקפ"ט), "זכרון בספר" (סוליש חרצ"ז).

בתשובה ששלח לו רבו החת"ס הנדפס בחיר"ד סי' קס"ה [משנת תקע"ז (כ"ב ב'אישים)] כותב לו: "שלום לחלמידי הרב המופלג הותיק מר"ה ליפמן נ"י אבד"ק יעמרינג יע"א... אך היות מעלתו יצא קצת לקראת נשק אמרתי לברר הדברים בעזה"ל". בחחר"מ סי' קט"ו מיום א' ח' תמוז תקפ"א: "שלום לידיד נפשי תלמידי הרב הותיק המופלג המאור הגדול מר"ה ליפמאן נ"י אב"ד דק"ק יעמרינג יע"א, גי"ה

הגיעני... אמרתי לרוות צמאונך יותר... אולי תנוח דעתך הרמה... ואחתתם בברכה". בשנת תקצ"ה לערך מזכירו רבו בחידושו למס' גיטין (תנינא, מ"ט ע"א, ד"ה בין): "זה לי ארבעים שנה עוררני תלמידי הוא הרב מר"ה ליפמאן שהוא לע"ע אב"ד בק"ק יעמרינג". - רבי ליפמאן נפטר ביום ה' כ"ו סיון תקצ"ז, ומנח"כ ביעמרינג. מצבתו עומדת על תילה בביה"ח שם, וכך חרות עליו:

האבן בוכיה תזעק / פ"נ / נפלה עטרת ראשינו / ארזי בלבנון אדיר בתור' / הוא אמ"ו הרב החריף / הגאון הגדול החסיד / הצדיק ה"ה מהר"ר / ליפמאן זצ"ל אשר / נאסף ונקבר בכב[ו]ד / גדול ביום ה' כ"ו סיון / בשנת תקצ"ז לפ"ק / תנצבה

חותנו רבי אברהם שיק אבדק"ק ראאב

הגה"ק רבי אברהם שיק זצ"ל אבדק"ק ראאב (תולדותיו הובאו בספרים: "אבן המאיר", רבי פנחס שטיין, מונקאטש תרס"ז, אות י"ב, אות ד'; "שם הגדולים מארץ הגר", רבי פנחס זעליג הכהן שווארץ, מערכת הגדולים, א', אות נ'; "אישים בתשובות חתם סופר", רבי מא"ז קינסטליכער, במ ברק תשל"ג, עמ' לג-לד בערך, וכאן באו עם הוספות) נולד בשנת תקט"ז לערך לאביו הגה"ק רבי שמואל שיק זצ"ל בן הגה"ק רבי חנוך העניך שיק זצ"ל אבדק"ק שקלאוו בן הגה"ק רבי שמואל שיק זצ"ל. אולם בספר 'אישים' (שם) כותב: "כנראה הנכון שרבי אברהם [שיק] היה בנו של רבי בייך שיק "ראש מדינה במעלהריץ" במשך ל"ב שנה". וצריך עיון.

רבי אברהם היה מתלמידיו של הגה"ק בעל הנודע ביהודה. וכיהן כאבדק"ק פרערו (כנראה לפני שנת תקנ"ג) וק"ק מיזליץ שבמדינת מעהרין. משנת תקס"ג כיהן כאבדק"ק ראאב. רבי אברהם נזכר כאבדק"ק ראאב ב'מעות קדימה' לספרים: "מכתב אליהו" (פראג תקע"א), "אלי רבא" (פראג תקע"ב), "מוסדות תבל" (וויען תק"פ). בשו"ת חת"ס נמצאים שתי תשובות אליו, האחד, בחי"ד סי' ל"ז מיום א' דר"ח חשון תקע"ד: "שלום וישע רב לה"ה ידידי הרב המופלא ומופלג הוחיק מלא עתיק כבוד מו"ה אברהם נ"י אבד"ק ראב יע"א... ואסיים בברכה", (אגב, בתשובה מביא החת"ס גם את דברי הנודע ביהודה, ואינו כותב שהוא רבו של רבי אברהם). והשני, בחחו"מ סי' ע' מיום ג' מ"ב למב"י תקפ"א: "שלום ושמחה חיים לידידי ה"ה הרב המופלג המאור הגדול כבוד מוהר"ר אברהם שיק נ"י אבד"ק ראב יע"א".

רבי אברהם שיק כיהן כאב"ד בק"ק ראאב במשך כ"ז שנים עד לפטירתו ביום כ"ח תמוז בשנת תקצ"צ (כך מביא ב"אבן המאיר", שם; "מפתח ההספדים", ספר שני, ווינא תרפ"ז, דובער וואכשטיין, עמ' 5; "הרב משה רבקה זצ"ל" (בעל "באר הגולה"), רבי בנימין ריבלין, ירושלים תשל"א, "נכד רבי חנוך העניך שיק"), ומנו"כ בראאב. וכך חרות על מצבתו (בראש השורות ר"ת 'אברהם'):

וילך אברהם למסעיו בית אל / אנא הלך מורך בת ראב המעטירה / באור פניך נחך
לכת אורח ישרה / דועה נאמן חסרת היה לך לאורה / האחד הוא אברהם דורש
טוב לעדתו / מחזה שדי יחזה והיה כבוד מנוחתו / אמ"ו הרב המה"ג מו' אברהם
שיק / אשר חוכן בצדק כסאו פה משך כ"ז שנים / הלך למרגוע כ"ח תמוז שנת
ואברהם זקן בא בימים ע"ד [=תקצ"צ] שנים.

הספידו הגה"ק רבי שאול פריעדענטהאל זצ"ל אבדק"ק באניהאד, ונדפס בספרו "גויעת שמואל" (פרעשבורג תרט"ז, דף ט"ו ע"א): "והרב דק"ק ראב ושארי רבנים בעו"ה שהלכו לעולמם ושבקו חיים לכל ישראל זכותן יגן עלינו".

בספר "אבן המאיר" הנ"ל כותב רבי מאיר שטיין, שלרבי אברהם שיק היה בת ושמה מרת רבקה ע"ה אשת רבי משה קרויס ז"ל, ובנם היה רבי שמשון קרויס ז"ל שלחם נגד המתחדשים בעת פילוג הקהילות בהונגריה בשנת תרכ"ט. - מחידושי תורתו של רבי אברהם שיק שרד כת"י אחד מחיבוריו, ובספר "אישים" (שם, בערכו) הובא צילום מכת"ק.

רבי חנוך העניך שיק אבדק"ק שקלאוו

הגה"ק רבי חנוך העניך שיק זצ"ל אבדק"ק שקלאוו נולד לאביו הגה"ק רבי שמואל שיק (ר"ת ש"ם ישראל ק'ודש) זצ"ל ולאמו מרת ניסל ע"ה בת הגה"ק רבי משה

אהרן הלוי העליר זצ"ל אבדק"ק סניאטין (אביהם של הרה"ק בעל "יושר דברי אמת" והרה"ק בעל "זריזותא דאברהם") נכד רבינו בעל **תוספות יום טוב** (כ"כ בתולדות המהר"ם שיק הנדפס בספר "דרשות מהר"ם שיק").

רבי חנוך העניך היה מתלמידיו של הגר"א מוילנא זי"ע. לפני כהונתו בק"ק שקלאוו כיהן כאב"ד דק"ק פרוזנא, כך עולה מהסכמתו לספר "אהל רחל" שנדפס בשקלאוו בשנת תק"ג, ושם חתם: **"חנוך הענוך במהר"ר שמואל זצ"ל אב"ד מפרוזנא"**. (כן כתוב גם בספר "דעת קדושים", פטרבורג תרנ"ז-נ"ח, עמ' 19). אח"כ עבר לכהן כאב"ד דק"ק שקלאוו.

מצאנו את רבי חנוך העניך שיק נזכר לראשונה כאבדק"ק שקלאוו ביום ה' ח' לחודש כסלו תקמ"ג בהסכמה שנתן לספר **"מורה צדק"** על הל' בציעת הפת (שקלאוו תקמ"ג). כן נמצא הסכמותיו על הספרים (הרשימה מתבססת על דברי ר' אברהם יערי במאמרו "הדפוס העברי בשקלאוו" בתוך "קריית ספר", שנה כב): **"אהל רחל"** (שקלאוו תקנ"ג), מיום ב' ג' ניסן תקנ"ג (שם חתום "אב"ד מפרוזנא"). **"קנה המדה"** (שם תקנ"א), מיום ר"ח תמוז תקנ"א. **"זבד טוב"** (שם תקנ"ג), מיום כ"ב אדר תקנ"ג. **"חמשה חלוקי אבנים"** (שם תקנ"ד), מיום ה'ל. **"שפת הים"** (שם תקנ"ד), מיום ה'ל. **"חמשה חומשי תורה"** (שם תקנ"ד), מיום ט"ז אייר תקנ"ד. **"ריח השדה"** (שם תקנ"ה), מיום ד' ט"ו טבת תקנ"ה. **"טוב טעם"** (שם תקנ"ו), מיום ה' כסלו תקנ"ו. **"תקוני הזוהר"** (שם תקנ"ו), מיום כ"א כסלו תקנ"ו. **"גרושיין"** (שם תקנ"ו), מיום כ"ד סיון תקנ"ו. **"מהרי"ל"** (שם תקנ"ו), מיום ג' אייר תקנ"ו. **"לקח טוב"** (שם תקנ"ו), חסר תאריך. **"פארי הלכות"** (שם תקנ"ז), מיום ב' ח' מנ"א תקנ"ו. **"דרך המלך"** (שם תקנ"ח), מיום ה'ל. **"תולדות יוסף"** (שם תקנ"ז), מיום ד' י"ד אייר תקנ"ז. **"מלחמה בשלום"** (שם תקנ"ז), חסר תאריך. **"עולת יצחק"** (שם תקס"ג), מיום י"ג כסלו תקנ"ז. **"משלי עם פי' רבו הגר"א"** (שם תקנ"ח), מיום י"ח תמוז תקנ"ח. **"רב אלפס"** ח"א (שם תקנ"ט), מיום ר"ח אייר תקנ"ט. **"חמש מגילות"** עם פי' מנחת שי (שם תק"ס) מיום כ' תמוז תק"ס. **"עץ חיים"** (שם תק"ס), מיום ז' אלול תק"ס. **"צוואות"** רבי יואל ב"ר אברהם שמריה (שם תק"ס לערך). **"סדר עולם רבא"** (שם תקס"א), מיום י"א תשרי תקס"א. **"צורת הארץ"** (שם תקס"ב), מיום ב' אלול תקס"א. **"בתים לבריהים"** (שם תקס"ב), מיום א' כ"א אייר תקס"ב. **"מגיני ארץ"** (שם תקס"ג), מיום ד' ניסן תקס"ג. **"ספר הצבא"** (שם תקס"ג), מיום י"א ניסן תקס"ג. **"שמחת הלבב"** (שם תקס"ג), מיום כ"ז סיון תקס"ג. **"עבודת עבודה"** (שם תקס"ג), מיום י"ד תמוז תקס"ג. **"מסכת אבות"** לרבו הגר"א מוילנא (שם תקס"ד), מיום ה' א' דר"ח מרחשון תקס"ד. **"ברוך שאמר"** (שם תקס"ד), מיום י"ז לירח טוב ומטיב לטובים' תקס"ד. **"זכר רב"** (שם תקס"ד),

מיום כ"ו אב תקס"ד. "מדרש פסיקתא רבתי דרב כהנא" (שם תקס"ו), חסר תאריך. "חוסן ישועות" על פרקי אבות (שם תקע"ב, הוצאה שניה). "ב"מוריה" (שנה יג, גליון ג-ד (קמז-קמח), ניסן תדש"ס, עמ' קב) כותב רבי חיים קרלינסקי, שרבי חנוך העניך שיק היה מקורב להרה"ק בעל התניא ונתן את הסכמתו לספרו "הלכות תלמוד תורה" שנדפס בשקלאוו בשנת תקנ"ד.

לרבי חנוך העניך שיק אבדק"ק שקלאוו היו עוד ארבעה בנים ובת אחת הידועים לנו מלבד בנו רבי שמואל שיק הנ"ל, הראשון הוא הגה"ק רבי פנחס שיק זצ"ל הנקרא רבי פנחס רייזעס, שהיה מחשובי החסידים של הרה"ק בעל התניא מליובאוויטש (הרה"ק בעל התניא כותב עליו במכתבו מיום ה' מקץ תקס"א הנדפס בקובץ "התמים" (חוברת ח', חודש כסלו תרח"צ, ב"אגרות קודש", עמ' כד [776], מכתב רפב): "לכ' הרב החסיד גאון מפורסם קדוש וטהור וכו' מוה"ר פנחס שיק י"נ בק"ק שקלאב", נפטר בשנת תקפ"ה לערך, ומנ"כ בליובאוויטש. הבן השני הוא הגה"ק רבי יו"ט ליפמאן שיק זצ"ל אבדק"ק וואשילישאק ופרוזין ("אנשי שם", רבי חיים בראווערמאן, ווארשא תרנ"ב, ח"א, אות א' עמ' יג). הבן השלישי הוא הגאון רבי יצחק אייזיק שיק זצ"ל מברעזניטש (אבי רבי דוד שיק מברעזאוו אבי רבי יוסף שיק אבי הגה"ק בעל מהר"ם שיק). הבן הרביעי הגה"ק רבי משה שיק זצ"ל אבדק"ק פרוזין, נפטר ביום ש"ק י"ח סיון(?) בשנת תקס"ה, ומנ"כ בשקלאוו (ע"פ פנקס הח"ק דק"ק שקלאוו, קבץ על יד, סדרה חדשה, ספר א' (יא), ר' מיכל רבינוביץ, משפחות ק"ק שקלאב, עמ' קסג). בתו מרת דרייזא ע"ה (כ"ב ב"ספר היחס למשפחת ריבלין", אליעזר ריבלין, ירושלים תרצ"ה, עמ' 16). כמו כן יש לציין שהרבה מאוד רבנים ומח"ס יצאו מרבי חנוך העניך שיק זצ"ל במשך הדורות הבאים.

תאריך פטירתו של רבי חנוך העניך שיק

בקובץ "התמים" (חוברת ח', חודש כסלו שנת תרח"צ, ב"אגרות קודש", עמ' כה [שפט], מכתב רפג) נדפס 'פתקא' (קוויטל) ששלח הגאון רבי פנחס שיק זצ"ל (בן רבי חנוך העניך) אל רבו הבעל התניא, מיום ח"י טבת בשנת תקס"א ובה כותב: "פנחס בן רחל... זר"ג נחמה בת פייגא... דברי תלמידו... פנחס בהרב הק' חנוך העניך שיק זצ"ל מ"צ דק"ק שקלאב". וכן במכתב אחר (שם, מכתב רפו) ששלח אל רבו מיום ד' מקץ תקס"ג, חותם: "פנחס בהרבה"ג מו"ה חנוך העניך שיק ז"לה"ה משקלאב". מכאן נראה שבשנת תקס"א כבר לא היה רבי חנוך העניך בין החיים. אולם בספר "קבץ על יד" (שם, ר' מיכל רבינוביץ, משפחות ק"ק שקלאב (ע"פ פנקס הח"ק), עמ' קמז) כתוב תאריך הפטירה: "תקס"ט [יום] ב' ה' אייר, הרב מו"ה חנוך העניך במו"ה שמואל".

ומכאן נראה שנפטר רק בשנת תקס"ט, וכן מוכח גם ממה שמצינו שנתן הסכמות על ספרים אחרי שנת תקס"א (כדלעיל). ומסתבר שבקובץ "התמים" טעו בדיוק העתקת המכתבים. וצריך עיון.

בספר "קונטרס המספיד" (ברלין תרמ"ד, עמ' 16) מביא ר' אהרן יעלינעק בשם הספר "אוצר הספרים" לרבי יצחק אייזיק בן יעקב מווילנא, שהג"ר יהודה לייב בן הרב דאורשא זצ"ל הספיד את רבי חנוך העניך שיק אב"ד דשקלאוו, ונדפס בשקלאוו בקונטרס מיוחד בשם "אבל כרמים", אולם למרבה הפלא כשמביא את שנת הדפסת הקונטרס כותב "תק...". ר' אברהם יערי משער במאמרו "הדפוס העברי בשקלאוו" הנ"ל שהקונטרס נדפס בשנת תקס"ט-ע', אחרי פטירתו של רבי חנוך העניך.

שם הרבנית אשת רבי חנוך העניך שיק

ממכתב ה'פתקא' (קוויטל) ששלח רבי פנחס שיק (בן רבי חנוך העניך) לרבו הרה"ק הבעל התניא (הובא לעיל) נראה ששם אמו (אשת רבי חנוך העניך) היתה הרבנית מרת רחל ע"ה. אולם בספר "קבץ על יד" (שם, ר' מיכל רבינוביץ, משפחות ק"ק שקלאב (ע"פ פנקס הח"ק), עמ' קסג) כתוב: "תקנ"א, [יום] ה' י"א אדר ב', מינדל אשת הרב מר"ה העניך שיק". ומכאן נראה שאשתו של רבי חנוך העניך שיק היתה הרבנית מרת מינדל ע"ה. ואולי הרבנית מרת מינדל היא זיו"ש של רבי חנוך העניך. וצריך עיון.

יחוס משפחת "שטיינער" לרבי ליפמאן שארגער אבדק"ק יעמרינג

בקונטרס "עובדא דרבי עמרם" הנדפס בטוף ספר "דברי בן עמרם" ח"א (בני ברק, תש"ע, עמ' דש-שה) כותב זקינינו הגה"ק רבי נתן געשטעטנער זצ"ל בעל ה"להורות נתן" על היחוס של זקיניו רבי יעקב אליעזר שטיינער מיעמרינג (חמיו של רבי נתן געשטעטנער זצ"ל מראאב אבי רבי עמרם געשטעטנער זצ"ל הי"ד מנייפעסט אביו של הגאון המחבר זצ"ל): "רבי יעקב אליעזר שטיינער ז"ל היה נכד הגאון רבי ליפמאן שארגער זצ"ל אבד"ק יעמרינג, שהיה חתן הגאון רבי אברהם שיק זצ"ל אבד"ק ראאב בן הגאון רבי שמואל שיק זצ"ל בן הגאון רבי חנוך העניך שיק זצ"ל אב"ד שקלאוו".

בקונטרס "עובדא דרבי עמרם" הנ"ל כותב זקינינו זצ"ל עוד על היחוס של זקיניו רבי יעקב אליעזר שטיינער: "הרבני הגביר המפורסם רבי יעקב אליעזר שטיינער זצ"ל מק"ק [פאפא, ו] יעמרינג [נפטר ערב סוכות בין השמשות תרע"ב ונקבר במוצאי יו"ט ראשון, ומנח"כ ביעמרינג], בן [הקצין החשוב' - כ"כ על מצבתו] רבי אברהם שטיינער זצ"ל [נפטר כ"א סיון], ואשתו מרת אידל שטיינער ע"ה [נפטרה ביום ש"ק

מצבת רבי יעקב אליעזר שטיינער וזוגותו

כ"ה שבט תר"כ ונקברה למחרת ביום א' מק"ק יעמרינג. אשת רבי יעקב אליעזר שטיינער זצ"ל היתה מרת חיילה שטיינער ע"ה [נפטרה ט"ז מל"א תרל"ט, ומנר"כ ביעמרינג] בת רבי נפתלי זינגער ז"ל מק"ק יעמרינג" [נפטר ערש"ק ט' ניסן ונקבר ביום א' י"א בו תרמ"ה, ומנר"כ ביעמרינג. ואשתו מרת הענדל זינגער ע"ה שנולדה לא מאוחר משנת תקע"ב (כך עולה מנוסח מצבתה "לגבורות שנים הגעת בעטרת שיבה") ונפטרה כ"ד ניסן תרנ"ב, ומנר"כ ביעמרינג].

ב"פנקס כולל שומרי החומות" יש פרטים נוספים: שם אמו של

רבי אברהם שטיינער היתה מרת רבקה ע"ה. שם אמה של מרת אידל שטיינער היתה מרת חיה שרה ע"ה. שם אמו של רבי נפתלי זינגער היתה מרת שרה ע"ה, ושם אמה של מרת הענדל זינגער היתה מרת לאה ע"ה.

פרטים הצריכים בירו:

א) בקונטרס "עובדא דרבי עמרם" לא כותב זקימנו זצ"ל האיך מתייחס זקיננו רבי יעקב אליעזר שטיינער לרבי ליפמאן אבדק"ק יעמרינג, ומן הראוי לברר את קשר הדורות המדויק אליו. זאת יש לדעת כי עקב צפיפות השנים בין פטירת רבי ליפמאן אבדק"ק יעמרינג בשנת תקצ"ז לבין פטירת מרת אידל שטיינער (אמו של

עלי זכרון 7

[כז]

כ"ה אלול תשע"ה

רבי יעקב אליעזר) בשנת תר"כ, נמצאו לפנינו ששה אופנים שאפשר ליחס את רבי יעקב אליעזר שטיינער לרבי ליפמאן שארגער: (1) אביו של רבי יעקב אליעזר ה"ה רבי אברהם שטיינער היה בנו של רבי ליפמאן שארגער, ולפ"ז נמצא שאשת רבי ליפמאן היתה מרת רבקה ע"ה. (2) אמו של רבי יעקב אליעזר ה"ה מרת אידל (אשת רבי אברהם שטיינער) היתה בתו של רבי ליפמאן, ולפ"ז נמצא שאשת רבי ליפמאן היתה מרת חיה שרה ע"ה. (3) אמו של רבי אברהם שטיינער ה"ה מרת רבקה ע"ה היתה בתו של רבי ליפמאן. (4) אמו של רבי נפתלי זינגער (חמיו של רבי יעקב אליעזר שטיינער) ה"ה מרת שרה ע"ה היתה בתו של רבי ליפמאן, ולפ"ז היה רבי ליפמאן חו"ז של רבי יעקב אליעזר, ולא זקינו ממש. (5) אמה של מרת הענדל זינגער (אשת רבי נפתלי) ה"ה מרת לאה ע"ה היתה אשתו של רבי ליפמאן, וכנ"ל. (6) מרת לאה (הנ"ל מס' 5) היתה בתו של רבי ליפמאן.

(ב) מה המקור לשם משפחתו של רבי ליפמאן אבדק"ק יעמרינג בשם "שארגער".

(ג) מי היו אביו ואמו של רבי ליפמאן מגיבאטש.

(ד) מה שמה של הרבנית ע"ה אשת רבי ליפמאן ובת רבי אברהם שיק, ואיה מקום קבורתה (בביה"ח ביעמרינג לא נמצאת מצבתה).

(ה) מה המקור שרבי ליפמאן שארגער היה חתנו של רבי אברהם שיק.

(ו) האם אביו של רבי אברהם שיק היה רבי שמואל בן רבי חנוך העניך אב"ד שקלאוו, או רבי בירך שיק שהיה ראש מדינה במעריין.

(ז) מהו תאריך פטירתו של רבי חנוך העניך שיק זצ"ל אבדק"ק שקלאוו - ח' אייר תקס"ט או שמא נפטר לפני שנת תקס"א.

(ח) מהי שם אשתו של רבי חנוך העניך שיק - רחל או מינדל, או שניהם כמשוער לעיל.

ישראל מנחם מנדל חדר, עמרם במימין חדר - בני ברק

בשולי הדברים:

רבי ליפמן שארגער

ראה עליו עור בספרי 'החת"ס ותלמידיו' עמ' רצג-רצד. כנראה שמו יר"ט המכונה ליפמן (כן נקרא אחד מנכדיו). את שם משפחתו מצאנו ברישומי הנישואין של בתו בקהלת יעמרינג: "רעגי ילידת 830, בת ליאופולד Sorger (שארגער או זארגער) הרב ביעמרינג, נישאה בינואר 853 [תר"ג] ל-יוזף מאוטנר יליד 818 בן י' ו' מאוטנר מיעמרינג".

בקשר לזהות אביו של רבי אברהם שיק אב"ד ראב, כפי שהוזכר כבר למעלה ציינתי ב'אישנים בתשובות חת"ס' בערכו: "כנראה הנכון שרבי אברהם היה בנו של רבי בירך שיק ראש מדינה במעלהירין", והם התבססו על דברי ואכשטיין (באבני אש, מצבות אייזנשטאט) וכפי שיצוטט לפנינו, וכבר העיר כן לנכון גם ידידנו הרב יו"ט ליפמאן ראקאו בספרו 'זכר זאת ליעקב'. לפי"ז גם יתאמת המסורת המשפחתית אצל משפחת שיק שהם מצאצאי בעל התוס' יו"ט.

את הידיעות על רבי בירך שיק אנו שואבים מתוך איזכורים על מצבות צאצאיו באייזנשטאט.

בשנת תקצ"א נפטר באייזנשטאט רבי מיכאל אהרן הלוי שפיץ, על מצבתו (מס' 684) נחרט: "פ"ט ה"ה הקצין המפורסם המושלם כהר"ר מיכל אהרן סג"ל בן המנוח הק' מוה"ר אברהם שפיץ סג"ל ז"ל. נפטר בער"פ תקצ"א ל'..." [בהמשך שבחיו בחרוזים]. אלמנתו מרת שינדל נפטרה שם בשנת תר"א ועל מצבתה (מס' 775) נחרט: "פ"ט הצנועה המהוללה א"ח מ' שינדל אשת כ"ה מיכל אהרן שפיץ סג"ל בת התו' מו"ה בירך שיק והי' ראש מדינה ל"ב שנים במדינת מעלהירין ממשפחת תיר"ט. נפטרת יום א' דסוכת ונקברת יום ג' ב' דסוכת שנת תר"א לפ"ק..." [בהמשך שבחיה בחרוזים].

על הציון 'ממשפחת תיר"ט', כבר מסתפק ואכשטיין שם, שאולי מתייחס לשינדל ולא לאביה [רבי בירך שיק], דהיינו שאמה היתה מצאצאי התוס' יו"ט. מי היתה אמה ניתן אולי לקבוע לפי המצבות הבאות.

בשנת תקמ"ד נפטר באייזנשטאט רבי שלמה צדוקס ועל מצבתו (מס' 390) נחרט: "י"נ בטהר' עש"ק ג' אלול תקמ"ד לפ"ק ... ה"ה התורני מוה"ר שלמה בן הר"ר משה מפראג... [בהמשך בראשי החרוזים: שלמה צדוקס]. ואכשטיין מעיר שם: שלמה היה בנו של ר' משה בן זעלקא שנפטר בפראג בחודש אייר תקל"ח (השוה הוק משפחות בפראג עמ' 295 [הזקן כ"ה משה בהשיש כ"ה זעלקי צדוקס ז"ל גין ונכד לבעל תויר"ט ז"ל]), לכן נתכנה גם ר' שלמה זעלקעש. זעלקא היה דרך אמו גין של ר' ליפמן הלר מחבר תוס' יו"ט (השוה ואכשטיין, מצבות וינה ח"ב עמ' 441)].

אחד מנכדי רבי שלמה צדוקס, והוא בנו של רבי בירך שיק, היה רבי משה שיק-באנדי, שנפטר באייזנשטאט בשנת תר"ו, ועל מצבתו (מס' 822) נחרט: "וימת שם משה ה"ה הקצין התורני ה' משה שיק הנקרא באנדי בן הנגיד והגביר ראש עלי זכרון 7

השתדלנים במדינת מעהרין הרבני כמהו' בירך שיק זצ"ל נין להגביר הרבני מהו' שלמה צדוק? בן לבתו הגבירה והצנועה מ' בילה נצר משלשלת היוחסין וחוטו מבית תוסי"ט. י"נ בשם טוב יום ב' כ"ה מנחם תר"ו ל..." [בהמשך שבחיו בחרוזים].

במצבה זו מציין ואכשטיין, והוא נוגע כאמור גם בבירור לזהות אבי רבי אברהם שיק. הדברים תורגמו מגרמנית ע"י הגב' חיה בתיה מרקוביץ (גם הרי"ל דאקאו כבר תירגם את הדברים בספרו הנ"ל):

בילה (הנזכרת במצבה האחרונה) בת שלמה צדוק (מצבה מס' 390 הנ"ל) הייתה צאצאית של ר' יום טוב ליפמן הלר בעל התוס' יו"ט בדור השמיני. ההצמדה של הביטויים "בן" ו"נין" בכתובת המצבה בולטת לעין. היינו מצפים "נכד" ו"בן", או "נין" ו"נכד". אם הביטוי "נין" פירושו כאן נכד, אזי בירך שיק הוא בעלה של בילה. מתוך טאגליכט, "נאכלעסער" [צוואות או עובדות], עמ' 241 אנו למדים כי בעלה של בילה חי בשטראסניץ [=דרעזניץ] וכונה [בשמו הלוועז] ברנהרד בנימין. האם ברנהרד בנימין בשטראסניץ זהה לראש השתדלנים במורביה בירך שיק, שהיה משך 32 שנים פרנסם של יהודי המדינה. (פרנס המדינה בשם יוסף בנימין בשטראסניץ בשנת 1751: ראה Josef Wiener Jahrbuch für Israeliten (ed. Wertheimer), 10, p. 19. או שמא במקום "בן" יש לקרוא "נכד"? גם יתכן שבירך שיק-בוני היה בעלה השני של בילה, והביטוי "בן" שלפני המילה "לבתו" מתייחס לא למשה, אלא לאביו - בירך. [מן הענין לציון שבהחלטות הוועד של מדינת מעהרין בשנת תק"ח ציין: "אלו הן ראשי הגלילות... גליל תחתון מהור"ד יוסף דרעסניץ", הובא 'בתקנות מדינת מעהרין' (הלפרין) עמ' 237, ובהערה שם מציין המהדיר שהוא בנו של ר' אברהם שיק].

אחד מבניו של ר' בירך שיק היה ר' אברהם שיק שניהן כרב בקהילות אחדות במורביה, ולבסוף משך 27 שנים ברב, בה נפטר ביום כ"ח בתמוז תק"צ. המקור שלי הוא מכתב שנשלח מראב אל כתובתו של "מר מיכל שפיצר בעדנבורג [שופרון]". המכתב עצמו, מתאריך ט"ו בכסלו תפ"ה פונה אל "ב"א הב"ח המופלא... חרוץ ושגון הותיק כלי מלא עתיק הר"ר איצק יצ"ו הלוי" וחתום על ידי "מנאי דודו הק' אברהם שיק". הכתובת לא קריאה לגמרי, אבל אין סיבה לפקפק בעובדה כי המכתב שנשלח מראב נכתב על ידי הרב דשם. הנידון שם הוא הגשת מועמדות למשרת הרב של ר' יונה בעד בונדי, (שעל מאמציו למדנו במצבות מס' 646). "ב"א" יש לפענח: "בן אחות". שינדל אשת מיכל אהרן שפיצר הייתה, כפי שידוע לנו ממצבה מס' 775, בתו של ר' בירך שיק, ולכן כותב המכתב היה אחיה, והנמען היה האחייני של האחרון.

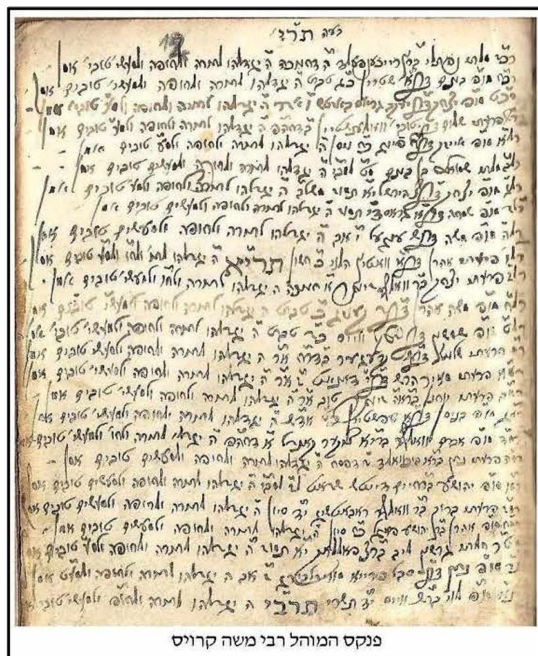
על סמך הנ"ל נראים כל הפרטים הגניאלוגיים אצל [ר"מ] שטיין [אבן המאיר, דף ה, מס' 12], [רפ"ז] שוורץ [שם הגדולים מארץ הגר, עמ' 13, מס' 50], ר' שלמה [צבי] שיק, 'ממשה ועד משה' – שכולם מסתמכים על אפרחי, תולדות אנשי שם וגם ככה נראים חשודים – לא מבוססים.

עד כאן דברי ואכשטיין שם, והם מדברים בעד עצמם, שרבי אברהם שיק הוא בנו של רבי בירך שיק, ולא כפי שמובא במקורות הנ"ל.

בן אחותו של רבי אברהם שיק, "הבח' איצק הלוי" הנזכר, הוא רבי יצחק הלוי שפיץ-שפיצר תלמידו של החת"ס וכיהן כרבה של קעסטעהעלי עד לפטירתו בשנת תר"ט (ראה בספרי 'החת"ס ותלמידיו' עמ' רנב-ג). במפקד משנת תר"ח צוין שהוא יליד שופרון בן מ"ז שנה [וכאמור אביו היה אכן גר שם]. חלק מילדיו אף נולדו בשופרון בין השנים תקפ"ט-תקצ"ג, ובשנת תקצ"ה לערך עבר לקעסטעהעלי. זוגתו (הלנה) לבית KHEIM ילידת DREZDA, בשנת תר"ח היתה בת מ"ה שנה. בזמנו ראיתי טופס מספר 'העוין' עם חתימות אב ובנו: "מיכל אהרן שפיץ סג"ל – איציק שפיצער לע"ע יושב על כס ההוראה בקאסטל".

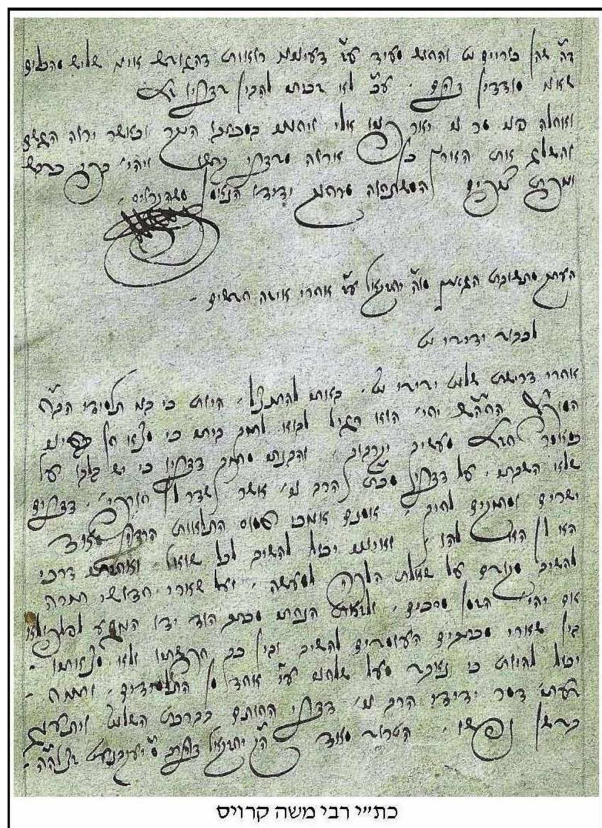
רבי משה קרויס

בתו של רבי אברהם שיק – כפי שצוין כבר למעלה – היתה אשת רבי משה (משה אהרן) קרויס דיין בראבא. כנראה הוא הנזכר ברשימת דמי קדימה לספר קדושת ישראל (ווינן תקפ"ט): ראבא, ה' משה בר"י ז"ל חתן הרב. הוא שימש גם כמוהל, ונשאר ממנו פנקס המוהל, בו רשם רנ"א מילות בין השנים תקצ"ד (י' אייר-תרי"ב (י"ב תשרי). בתחלת הרישומים הוא מציין: "הפנקס אשר רשמתי בו הילדים שמלתי ופרעתי אותם, והם לערך ק"ל, נאבד ממני. על כן התחלתי לרשום פה מכאן ואילך".

פנקס המוהל רבי משה קרויס

כן שרד פנקס קטן מחידושי תורתו. מתוך פנקס זה נדפס בקובץ 'מעין הסופר' קובץ ד (עמ' נא-נה), תשובה ממנו [ובה מצטט קטע מתשובת החת"ס אליו (לא נדפס בתשובות החת"ס)], אל רבי יחזקאל בנעט אב"ד נייטרא, עם תשובת הנ"ל. בפנקס זה יש תשובה נוספת ממנו, ובה מזכיר את בנו בירך [הוכחה נוספת להאמור לעיל שאבי רבי אברהם שיק היה רבי בירך]. נצטט כאן את תחלתה וסופה:

"העתק ממכתב א' שכתבתי להגאון מו"ה יחזקאל בנעט נ"י אב"ד ור"מ דק"ק נייטרא, כ"א א"ש שנת ת"ר לפ"ק.

"זה כמה נכספה וגם כלתה נפשי להינות מאור תורתו ולשאוב ממקורו מקור מים חיים. וכבר זכיתי כי בני הבח' ה' בירך נ"י נהנה משפעת חכמתו ועוצם בינתו, והלואי ימצא חן בעיני מעכ"ת נ"י לעמוד עוד לפניו עד אשר יזכה לעמוד על דעת רבו אפס קצהו. אמרתי יהי מה ארוצה עד איש אלדי' ואבנה גם אנוכי ממנו, כי מאד אני נבון בענין שיעור החדש שהמציא הגאון בעל נודע ביהודא בספרו צל"ח פסחים פ' ע"פ,

והחזיק על ידו הגאון מפ"ב [חת"ס] זצ"ל בתשובתו הנדפסת אצל הריטב"א דע"ז והרמב"ן קדושין...

"ואחלה פני מר נ"י יאיר פניו אלי ויחננו במכתבו היקר כאשר ירוה הגשם והשלג את הארץ כן ארוה מדברי קדשו ויהי' בפי כדבש ונופת צופים. המשתחוה מרחוק ידידו הנאמן משה קרויס".

לאחר מכן הוא מעתיק את תשובת רבי יחזקאל בנעט:

לכבוד ידידי וכו'

אחרי דרישת שלום ידידי נ"י, באתי להתנצל, היות כי בנו תלמידי הבח' המופלג החה"ש יחי' הוא רגיל לבוא לתוך ביתי, כי מצא חן בעיני כמאמר חז"ל מעשיך יקרבוך. והבנתי מתוך דבריו כי יש בלבו עלי שלא השבתי על דברי מכ"ת הרב נ"י אשר שזר לן חורפיו, דברים ישרים ומתוקים לחיך. אמנם אנוכי עמוס התלאות הרבה מאד, הן לן הא להו, ואינני יכול להשיב לכל שואל, ואחזתי דרכי להשיב מקודם על שאלת הלכה למעלה, ועל שארי חדושי תורה אם יהי' הזמן מסכים. ולזאת הנחתי מכתב הוד ידו הנוגע לפלפולא בין שארי מכתבים העומדים להשיב. ובין כך חפשתיו ולא מצאתיו, יכול להיות כי נאבד מעל שלחני ע"י אחד מן התלמידים. ותנוח דעתו דמר ידידי הרב נ"י.

דברי החותם בברכת השלום ויתענג כדשן נפשו, הטרוד מאד

הק' יחזקאל בהרב מ' יעקבנעט וצלה"ה

משפחת שטיינר

הידיעה שמשפחת שטיינר נמנים בין צאצאי רבי ליפמן שארגער, כתב כבר הגר"נ שטרן בהקדמת 'חתם סופר' חלק במדבר: "אביע את תודתי וברכתי לז' השניה... מרת מירל... בת הג"מ אברהם בן הג"מ יעקב אליעזר שטיינר ז"ל פו"מ דק"ק ראב, נצר מהג"מ ליפמאן ז"ל אבדק"ק יעמרינג המוזכר בשו"ת חת"ס...".

נצר נוסף היה רבי יו"ט ליפמן גרוס ביעמערין, כנראה גיסו של רבי יעקב אליעזר שטיינר הנ"ל. בנו רבי אהרן אלעזר גרוס ביעמערין [נפטר א' דר"ה תרצ"ט], הוא אבי רבי דוד גרוס אב"ד טאב ובסוף ימיו בברוקלין, מח"ס שו"ת זהב שב"א. נפטר ג' אד"ב תשמ"ט.

"הייתי במלחמה עם תורת ד"ם הטמאים"

ידידי הרב יוסף סג"ל שישא שליט"א רב ומר"ץ פק"ק הראה לי מה שנמצא בגנזי אביו הרבני מו"ה אברהם שישא זלה"ה, העתקה ממכתב שמתפרסם לפנינו, ששופך אור על התנגדות רבותינו הקדושים, ובראשם מרן החתם סופר זי"ע בצוואתו, על החומש עם הביאור הידוע. [כאשר האריך בזה הרבני הנ"ל במאמר מיוחד בקובץ המעיין חמוז תשכ"ט]. והואיל הרב הנ"ל שליט"א לכבד בזה את קוראי "עלי זכרון".

המכתב נכתב בעילום שם, מה שאנו יודעים על כותבו שהיה מילידי חוסט, בשנות צעירותו התגורר בכפר ליד מונקאטש, ובעת כתיבת המכתב הוא גר שוב בעיר מולדתו חוסט. בתחילת הגליון העתיק מכתב [שכבר נדפס] מהגאון מהר"ם א"ש זי"ע אב"ד אונגוואר. כנראה מתחלת המכתב (בד"ה גלל כן), היתה אז אסיפת רבנים לחיזוק הדת, ואליהם כתב מכתב זה. במכתב הוא מזכיר כמה מצדיקי הדור, וביניהם הגה"ק בעל 'דברי חיים' מצאנז זי"ע, שמביא הנהגתו בענייני 'אמן' (בד"ה איתא באבות). לא מצאתי לע"ע שיובא ד"ז בספרי תולדותיו ומנהגיו.

יום טוב ליפמן ראקאו – רב ביהמ"ד היכל התורה לונדון

מכתב מאיש חסיד מאונגארן

כאשר שמעתי וגם בעליל נראה, כי כל האפיקורסות והמהרסות אשר כולם זה עת לא כביר חדשים מקרוב נתהוו, אשר עד כה השחיתו בכרם ד' צבאות, את הכל גרמו ספרי הדעסער מעת אשר יצאו לאור והחשיכו העולם, מאז פשתה מספחת האפיקורסות הלך וגדל, עד אשר היום אלפים ורבבות אשר השחיתו מעם ד' השם ישמרנו. וזאת אשר הצדיק הקדוש בעל חתם סופר זצוקללה"ה בעיניו הקדושות והפקחות ראה עוד בטרם התחילה עד כה האפיקורסות ההיא, וצוה בצוואה בספרי רמ"ד אל תשלחו יד. ואני הכותב במסירת נפש הייתי במלחמה עם תורת ד'ם' הטמאים הללו.

גלל כן גם עתה במסירת נפש הנני כותב מכתב הלזה, כי מי אני ומה אני להכניס ראשי בין הרים הרמים אסיפת צדיקים הקדושים עמודי אש שליט"א. אבל כי סהדי במרומים כי לא לכבודי, כי אם כבוד שמים כוונתי. וכאשר שמעתי מפה קדוש הצדיק דסיגוט שליט"א [כנראה בעל ה"יטב לב'] על פסוק שאמר דהמע"ה ואנכי תולעת ולא איש, ושאלו ית"ש ד', והלא מלך ישראל אתה ואיך תאמר ואנכי תולעת ולא איש. אבל כי טבע התולעת אשר לפעמים יכרוך עצמו יחד ואינו כי אם כקיטניות קטנה, ואם יפשוט עצמו הוא ארוך וגדול מאוד. וזה גם דרך איש יהודי, יש אשר צריך ותמיד צריך להיות קטן ושפל בעצמו, ויש אשר צריך להיות יוגבה לבו בדרכי ד', ובמקום אשר לכבוד שמים, איש הירא ורך הלבב עבודתו פסולה, ועל כל אחד וא' מוטל להתאמץ וללחום מלחמות ד' עד מקום שידו מגעת.

>הקטע שבמוסגר נמחק: וכאשר שמעתי כי כעת באסיפה זו יתקנו בעוה"י תקנות גדולות וטובות, וגם להפריש הפושעים הללו מתוך עדת ד' הכשרים מכל וכל כאשר בימי רבינו סעדיה גאון ז"ל הפרישו הקראים מתוך ישראל>, ויען כי הייתי במלחמה עם תורת ד'ם הטמאים והנני מתנגד גדול נגדם, ויעצוני עשתונותי להזכיר, וכאשר

שמעתי, כי האמת אין לחקור עליו ממי יצא, אם הוא אך אמת בבירור. ואמרת כי מאוד לטובה גדולה ותיקון גדול וטוב מאוד מאוד לתקן, כי מי אשר יראה או ימצא אצלו מספרים ד"ם הללו אינו מחברתנו, ואף כי הוא מיט הועך דאטש איבער גזעצט או סידור כומרים דאטש איבער געזעצט אף לא להעבירו על מפתן ביתו. מה מאוד רושם גדול תעשה זאת ואף בארץ אונגארן, וטובה גדולה באין למעלה ממנה. ולהקים דבר המלך מאן מלכי רבנן דברי הצדיק יסוד עולם בעל ח"ס צוקללה"ה, כי

אין שאור מחמיץ גדול מזה השי"ש [השם ישמרינו]. ורעה גדולה מכל, כי אין איש שם על לב להכיר רעתו ולהזהר ולהזהר אחרים מהם באזהרה גמורה כפי וערך גדול הזיקן.

ואני מעת הייתי במלחמה עמהם, וב"ה סיעתא דשמיא היה בעזרי ונצחתים. ומאז המעשה ההיא כתבתי לי בקונטרס, והתחלתי עוד להוסיף ולכתוב ראיות ומעשיות לנצחם. ומעשה המלחמה אשר היה לי עמהם כדאי לכתבה

ולהודיעה גם לאחרים, כי פלאים היתה וסיעתא דשמיא.

ומעשה שהיה כך היה: אני מילידי ארץ אונגארן מעיר חוסט בקראז מארמארוש, והנה הייתי בנסיעה בגליל דעברעצין, איני פורש בשמו מי והיכן היה כי הוא יר"ש אמיתי ובן תורה, ובא כעת בעת(!) להסתופף אל צדיקי הדור, אשר כמה נראתי עמו בליסקא ובטאש, וכן שמעתי כי בא גם לסאנז. והוא עסקן במצות, וביתו פתוח לרוחה, ועשיר לערך מאה אלף וכן ירבה, ויברכהו ד' לאריכת ימים. ואשר ג"כ

כ"ה אלול תשע"ה

[לד]

עלי זכרון 7

ראיתיו אשר הלך וטבל בעת אשר הקור בתקפו בשחר לפני תפלת ר"ת. אשר אני ג"כ רציתי, אבל לא ערב לבי ויראתי לעשות זאת. ובבואי לביתו ללון, והביאני למלון בבהמ"ד אשר בחצרו, אשר שם מתפללים כל יום ערב ובוקר במנין. והוא אחר התפלה למד בתפילין דר"ת. ויהי כסיימו תפלתו וילך לביתו ועסקיו וחנותו, ואני נשארתי עוד שם בבהמ"ד והסתכלתי בספריו. והנה מצאתי בתוכם ד' שטיק מחיבורים הטמאים הללו, וחשבתי בעצמי הלא אחינו אתה, צר לי עליך אחי אשר הנך טובל ושרץ בידו, ועובד ע"א בטהרה. מה עשיתי, אחר אשר נשארתי שם לבדי, ולקחתים ושמתים באמתחתי וקרעתיים מחוך האנדבונד, וכל עליהם קרעתי ברחבם עד האנדבונד בב' קרעים, ורציתי להשליכם על השול בודעם, ולא מצאתי מפתח בית הכנסת, ונתתים בבית הש"ב, ובקשתי ממנו כי כאשר יפתח הבית הכנסת להשליכם שמה.

ויאמר אלי הש"ב, הנה אני בא שמה אליו בכל ערב לקביעות שיעור לימוד גמרא ופוסק וכדומה, אולי בהודע לו חסרון הללו, אולי יחשבם עלי. ויאמר אלי הש"ב, אתם הנכם נוסעים מכאן, וא"כ אין לכם מורא ממנו, לזה הנני אגלה לו כל איכות הדבר, לבל יחשדני עליהם. ואמרתי לו יהי כן, כי אני אין לי יראה ממנו כלום, וכן עשה. אבל כי אחר אשר נסעתי משם, נסתובב דרכי והוכרחתי לשוב שמה עוד שנית, והוא לעת אז כבר ידע הענין, ובבואי שמה היה בעת תפלת שחרית, והיו באמצע התפילה. ובסיימם התפילה, ויפתח פיו עלי ויאמר, ומה זאת עשיתם לספרי, אשר הלא קנין כספי הוא, והלא רק מעשה משוגע הוא עושה כאלה, והלא עוד לי פה ספרים ש"ס ופוסקים וכדומה, ואיך אוכל להאמין ותשאר פה עוד להתפלל, ואולי תקרעו עוד גם שאר ספרי. ואני לא רציתי להשיב לו ולעמוד עמו בטענות ותשובה על כל דבריו, רק בנחת אמרתי כלעצמי, דברי חכמים בנחת נשמעים. אבל הוא בכעס וברייב כעס, ויאמר, הנה אצלי כבר התאכסנו צדיקים, הצדיק דליסקא והצדיק דטאש ולא עשו זאת, ואתם אך כמשוגע אשר עשיתם ולא חסתם על ממון ישראל, ואני לא השבתי.

ויהי שם בתוך המתפללים ג"כ בנו של הנגיד ההוא, והוא בעל הבית לעצמו ונגיד ובן תורה ג"כ, ויען בנו ההוא באזני כל אשר היו שם, ויאמר, כן ראוי ונכון וכן צריך לעשות לספרי הדעסער, ואסור לאיש להשהותם אצלו. ולא ענה מכל העומדים שם עליו שום דבר, ואך אז שככה חמת אביו ההוא ממני ונשתתק.

ואחר אשר כולם הלכו לביתם, והוא נשאר שם ולמד בטלית ותפילין דר"ת, ואני ג"כ נשארתי עמו שם, ובנחת איזה דברים השבתי ואמרתי לו, על אשר אמר מע"כ כי הצדיק דליסקא ומטאש היו ולא עשו את אשר עשיתי אין לתמוה, כל פאסקוצווע

סינוף כאלה לנקותם, לא את החשובים כאלה יעמידו לו, כי [אם] איזה משוגע או איזה קוטשער יונג, ולא החשובים כאלה ח"ו. ואך אז כולו נהפך ממה שהיה לבריה אחרינא, והתחיל לפייסני למחול לו על אשר כעס עלי חנם וזלזולים אשר אמר לי.

אבל כי אז בשובי שמה ואראה והנה עוד כך חומש אחד מטמאים הללו אשר לא ראיתי בתחילה בהיותי שם, ואומר אליו תנו נא לי גם את זה, ויאמר יקחווהו, ואקחהו ועשיתי בו את אשר בראשונים. ואחד היה בהם כך קטן ספר איוב ושמתיו באמתתתי, כי אראנו בדרכי, למען ידעו מה מהכבוד אשר יאתה לטמאים הללו. אבל כי נלאתי נשוא, ובבואי לעיר בוסרמין, ובאתי לבהמ"ד להתפלל והוצאתי מאמתתתי ונתתיו להשמש לאמור השליכוהו על עלית בהכנ"ס. והוא לקחו ממני ונתנו על האש. ואומר אליו אולי לא נכון לשרפו עבור השמות הק' אשר בו. ויאמר אלי זקן אחד מתוך העדה אשר שם בזה"ל: אני שמעתי מפי הצדיק מליסקא זי"ע כי יוכל להשליכם אפילו לבית הכסא.

ובבואי משם לעיר טאקאי ומצאתי שם בחור אחד בנו של הרב מטערצאל ר' מרדכי [ראזענבערג] זי"ע, שהיה צדיק ומהנוסעים להצדיק בסאנז זי"ע, אשר ההחלהבות בתפילתו היה ראוי ליסע אצלו לראות. וסיפר לי הבחור הנ"ל, כי אביו הצדיק הנ"ל, היות שם בעירו בטערצאל אצל אחד הספרים הללו, והתווכח הרב הנ"ל עמו עבורם, כי היה אצלו תנ"ך כולו, ויעתר בעל הספרים ההוא, ור' מרדכי הנ"ל לקחם והשליכם לבית הכסא. ואיך אדע כי כנים הדברים אשר סיפר לי הבחור הנ"ל בשם אביו, והיבבואי לביתי והנה אצל הרב אשר בעירינו זי"ע לומד אחי הבחור הנ"ל הקטן ממנו, ויספר לי כל הדברים האלה כצורתן והויתן כאשר שמעתי מאחיו הגדול.

והמופת חותך ע"ז כי חיבורים הללו טמאים ומטמאין והם שאור המחמץ, בלתי ימלט מהם העוסק בהם לבל יטמאוהו בטומאה חמורה, חוץ כמה מופתים אשר ג"כ ראינו וידענו, אבל אחד אני יודע אשר ישנו בעירינו שמו מניס א....ן מילידי מונקאטש, ואני בטרם הייתי מיושבי חוסט אשר כהיום, ישבתי בכפר אני ומניס א....ן הנ"ל שנינו ישבנו בכפר ההוא. ואצל מניס איש הנ"ל ישנם החיבורים הללו תנ"ך כולו שם בכפר ההוא, והיה לי התקרבות עם מניס ... הנ"ל, גם אני עסקתי בחיבורים הללו כי הראם לי. ואני עדי לא נודע לי מהות החיבורים, אשר נודע בגלילותינו על ידי הצדיק הקדוש הרב דקאלאמייא שליט"א, כי הדפיס בחיבוריו צואת חת"ס צוקללה"ה. ואך אז נודע מהות החיבורים הללו כי טמאים הם. והנה זאת אשר אני ומניס הנ"ל ישבנו בכפר היה בימי נעורינו. והיה מניס הנ"ל אז חסיד

מופלג, בש"ק היה לבוש שטראמל ואטלס בעקעש, וב' זוגות תפילין לימי חול, ומדקדק במצות באופן היותר גדול מאד, ומתפלל בהתלהבות גדול, אשר הרואהו התלהבות תפילתו הלא יאבה ליקח ממנו שריים. וכהיום ג"כ שנינו הננו אני ומניס ההוא מיושבי עיר חוסט, וכהיום אין לו לא שטראמל ולא בעקעש, ומב' זוגות תפילין אשר היו לו יאמרו עליו כהיום כי אינו מניח אפילו תפילין דרש"י, היינו כי אף אינו מתפלל, והשם ישמרנו משחק ומלעיג על צדיקי הדור ועל כל אדם כשר ועל כל וכל משחק ומלעיג, ואינו מודה בעירוב בש"ק, כי מצאו אצלו נושא חפצים בש"ק. ומי אשר ידעו בימי נעוריו, ורואהו היום, הלא רחמנות גדול עליו עד מאוד, ראותי מה היה וכהיום מה הוא.

ובעירנו חוסט ישנם הטמאים הללו אצל חמשה בעלי בתים, אשר שנים מהם רעכטע בני תורה, ומב' הללו האחד מהם התברא גבאי, הולך למקוה מדי יום ביומו וקובע עתים לתורה, ישנם אצלו ש"ס כולו וד' ש"ע וטורים ורמב"ם, והשני היה זקנו צדיק מפורסם ובעל מופת, והוא יש לו בן אשר כל ספריו ספרי אדוואקאט, וספרי יהודי אף אינם בחשבוננו, והוא השי"ש [השם ישמרנו] גלוח מבארד ופאות. והנה המלך החכם ע"ה אמר (משלי יד, כה) מציל נפשות עד אמת.

אלה הנ"ל אנכי היודע ועד אשר עיני ראו ומעת אשר מהנגיד ההוא גבתי הטמאים הנ"ל, התחלתי לכתוב קונטרס עליהם, כי יכאב לבי בראותי כאב בני עמינו, ולו יש יכולת בידי הלא נחתים למכבש הדפוס, כי הבאתי בהם איזה טברות אשר לא ראיתים ואשר אין לטעון נגדם בשום אופן, ואם אוכל להציל מהם איש יהודי הלא אעבור מים שוטפים עד צואר, אבל זה דברי, אנא דלינא חרס ומרגניתא ליזלא מאן דתקיף מנאי, אני לא אוכל עשות יותר כי אם עד אשר כוחי וידי מגעת.

ואשר כתבתי מהדברים אשר בקונטרס אשר כתבתי, הנני להעתיק איזה מהם. ראשית הנני שואל, אשר תתנצלו כי הצדיק [החת"ס] ז"ע אך ליו"ח צוה למנוע מס' רמ"ד. הא', ולמה צוה להם, יען כי ראה בעיני שכלו הק' הנזק הגדול רלצ"ל אשר בהם, וצום לשמרם מהיזק הנפש אשר גדולה מהיזק ממון וגם הגוף, ואנו או אתם אינכם צריכים לשמירה הזאת, או הנכם חזקים יותר מבני ויר"ח הצדיק הק' ז"ל.

וגם הנני שואל מעוסקי בטמאים הנ"ל, ולמה תתנצלו לאמור ואם אמנם כי לא היה יר"ש אמיתי, אבל אם בחיבוריו ישנם דברים טובים מאוד אשר יאמר, ולמה לא תאמרו ישר כי אם הפוך, ולמה לא תאמרו, ואם אמנם כי בפירושו הרבה בהם אשר בטוב טעם אמר, אבל עם כל זה אפיקורס הוה, ומה לו ולטובו, לא מדובשיק ולא מעוקציק. המלך החכם ע"ה אמר, גופת תסופנה שפתי זרה, אבל, ואחריתה דרכי

מות, וכל באיה לא ישובו. ומה יחסר לנו עם רש"י והרמב"ן ז"ע ועוד כמה צדיקים יסודי עולם ז"ע הם מפרשינו, הלא נוכל להיות בני עולם הבא.

איתא באבות (א, יב) הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן וכו', והוא תמוה, וכי איך יוכל להיות תלמידו של אהרן ע"ה, אם אהרן כבר אינו. אבל מי אשר יעשה והולך במדות הצדיק ומקיים דבריו, הוא אשר יוכל להתיחס בשם תלמידו. וכאשר שמעתי מאחד אשר אמר בזה"ל: בעה"י הנני אוכל ליחס עצמי בדבר הזה בשם תלמיד לאותו צדיק הק' **הרב דסאנז ז"ע**, כי מעת אשר ראיתי ממנו גודל ההתלהבות וזריזות לעניית אמן ובכל כוחו, ומאז הנני מזדרז ביתר ויתר שאת לעניית אמן. ואשר ראיתי כי הוא ז"ע היתה רגלו האחת נתקלקלה, אשר בכל יום לפני התפלה בלכתו למקוה הוכרת להיות אחד אשר ילך בצידו לשום ידו וזרועו עליו ולסמוך עצמו עליו, וכבידות ההליכה אשר היה לו ברגלו הנתקלקלה ההיא, ועם כ"ז בהיותו בבהמ"ד בעת החל להתפלל, ובשמעו איזה, ואפילו ילד בעת (פון פארנט דאווענען) ושמעו כי אמר הברכות, מיד באותו רגע במהירות גדול עד מאוד, ממש כעוף הפורח שם היה אצלו, בלא הרגיש כלום כאב רגלו, והרכין עצמו אצלו לשמוע ממנו הברכות, ובכל כוחו בקול רם עד מאד ענה אחריו. אבל כבר ג"כ היו שם ילדים אשר ביתר שאת בר שכל היו, ובאו ועמדו בצדו באשר עמד, ושם באזנו אמרו הברכות, והוא ז"ע ועכ"י גם שם הרכין עצמו אליו, ובקול רם מאוד ענה אחריו בה"ו וב"ש אמן.

ועוד איתא באבות, כל מי שיש בו ג' דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה, וג' דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע. נמצא מכל זה להבין שכל מי שעושה ועוסק בעובדין דאברהם אע"ה הוא מתלמידיו של אאע"ה, והעושה ועוסק בעובדין דבלעם הרשע הוא מתלמיד בלה"ר. וכמו כן ג"כ דברינו בזה, מי אשר שומע דבריו הקדושים ומקיים צוואת ר' משה סופר ז"ע ועכ"י, ומונע עצמו מס' ד"ם הללו הוא מתלמיד ר' משה סופר ז"ע, ואשר ח"ו יחלל דבריו הקדושים ועוסק בספרי ד"ם הוא מן הסתם תלמידו של משה דעסער.

ועתה ידידי אחינו ב"י עם קדוש, אם ישאלונו לאמור תלמיד מי הנני, של ר' משה סופר ז"ע אשר כל תלמידיו היו צדיקים יסודי עולם, וכל הרבנים דכל מדינתנו היו תלמידיו, וחיבוריו שו"ת ח"ס האירו תבל הולך וגדל בקצווי ארץ. או תלמיד מ"ד, אשר כל תלמידיו נעשו אפיקורסים והמירו דתם, ובכל אשר פשתה מספחת חיבוריו הטמאים החריבו עולם לאבדון עולם השי"ש [השם ישמרנו], ולא לפי אלפים חללים אשר הפילה, אשר עליהם נאמר כל באיה לא ישובו ח"ו. ולזה, זה שמו אשר יאתה לו **תורת דם**, כי איש דמים ומרמה יתעב ד', וכפירוש הברטנורה (אבות) על איש

דמים זה בלעם שהפיל כ"ד אלף מישראל, וזה עוד יותר ויותר באין שיעור חללים אשר הפיל, כי שם לאותה שעה אשר חטאו, ומיד באותו רגע מתו, אבל מזה נתפשטה האפיקורסות לכל ימי חייהם ולדורי דורות, ועד היום בכל יום ויום גדלה והולכת ומתפשטת בלי גבול, עד כי נשאר חרוב ושוממון רצ"ל, אשר לאונן ולקונן על אבדון אלפי אלפים נפשות יקרות מבני עמינו עם ד'.

ולזה לפי ערך גודל ההיזק והפרצה אשר נעשו מאלה הטמאים בעם ד', הלא לתמוה מאוד למה לא יעלה על לב מי אשר בכוחו לעשות ולגדור גדרים עד אשר ידו מגעת, ולגזור על כל עדת ד' בכלל, אשר מי אשר יראה או ימצא אצלו כי הוא זה מהטמאים הללו, אינו מחברתינו ואינו בשם ובכלל יהודי. וכאשר ראיתי בגליון קול קורא, כי ע' אלף אשר נפלו משבט בנימין, הי' על אשר זקנים שבדור היה להם לקשור שלשלאות של ברזל במתניהם ולהגביה בגדיהם ולעבור בקרב ישראל ולהוכיחם. וכאשר שמעתי מפי הצדיק שליט"א, וגם ראיתי בהקדמה לס' חיי אדם, כי עבודתינו לפני אבינו שבשמים יעמוד מג' דברים, בפיך, ובלבבך, לעשותו. ואם א' מג' אלו יחסר הלא יחסרו כולם, אין נמנע מזה לא קטון ולא גדול. וכאשר אמר הנביא למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט, זה דברי ג"כ, ואם כי קוטן ערכי הלא הנני מכיר, מי אני ומה אני, יתוש קצוף כנפים ועש הקטון, לעמוד ולצפצף לפני הנשר הגדול. אבל ראיתי שבר בני עמינו עם ד' עם קדוש וכבוד שמים ית"ש, הנני עד אשר בכוחי לעשות, ורחמנא לבא בעי, ובפרט באין בכוחי על יתר, יהא רעווא דתגמור ע"י אשר בכוחו לעשות, וכולנו יהיו מעשינו רצויים לפני ד' יתברך ויתעלה, וישלח לנו ג"צ במהרה אמן סלה.

הרב יעקב דוב מיללער, ניו יארק

מכון מורשת חכמי אמעריקא

מווייטצען ועד ברזקלין

לתולדות הרב ר' שמחה אבעלעס מניו יארק מח"ס זוהרי תורה

בעיר סערדעהעלי התגורר איש נדיב ושוע מראשי הקהלה ושמו ר' גבריאל אבעלעס (ר' גבריאל היה גיסו של ר' משה פאהל מסערדעהעל מחותנו של מרן הכתב סופר זצ"ל). ר' גבריאל נהג את הקהלה ביד רמה והוא הביא את הגאון מהר"י אסאד לשמש שם ברבנות (מדברי בעל-נכדתו הגה"צ מהעלמען זצ"ל). נפטר כ"ב אייר תרמ"ה בן צ' שנה ומנו"כ בווייטצען.

בנו של ר' גבריאל היה ר' משה יהודא ליב אבעלעס, שהיה ממייסדי קהלת הארטאדאקסן בעיר ווייטצען והיה מראשי הקהלה שם. לר' משה יהודא ידענו חמשה בנים; הבן ר' בנימין בונם אבעלעס אף הוא שימש כאחד ממנהלי הקהלה בעיר ווייטצען, ר' בונם היה אביהם של ר' גבריאל אבעלעס מווייטצען (אביהם של ר' יעקב, ור' משה יהודא אבעלעס

בירושלים), הבן השני היה ר' ישראל אבעלעס ששימש כראה"ק בק"ק טירנוי.

רבי יוסף אבעלעס בן ר' משה יהודא, שימש כאב"ד ור"מ בעיר טעקאווסע ואח"כ בעיר שאלויא באונגארן, והוא היה חותנו של הגה"צ רבי חנני' יר"ט ליפא דייטש מהעלמען זצ"ל בעמח"ס טהרת יר"ט.

בן נוסף של ר' משה יהודא אבעלעס מווייטצען היה הרב ר' שמחה אבעלעס רב בקהילות אהבת שלמה ובית שלום לאנשי עסטרייך-אונגארן בברוקלין. ואח נוסף היה ר' יעקב אבעלעס מכפר ראדושאן בסלאוואקיא. ר' שמחה ואחיו ר' יעקב היו נשואים לשני אחיות (מדברי זכרונותיו של טיבור אבסלס נכד ר' יעקב).

על הביה"ח מט. ציון שבקווינס, לא רחוק ממצבת הרב ר' שמחה אבעלעס, נמצא מצבת ר' שמואל ב"ר משה יהודא אבעלעס נפ' י"ד שבט תרצ"ו בן ע"ז שנה ואשתו מרת יהודית בת ר' יששכר דוב – כנראה מדובר באח חמישי מבני

עלי זכרון 7

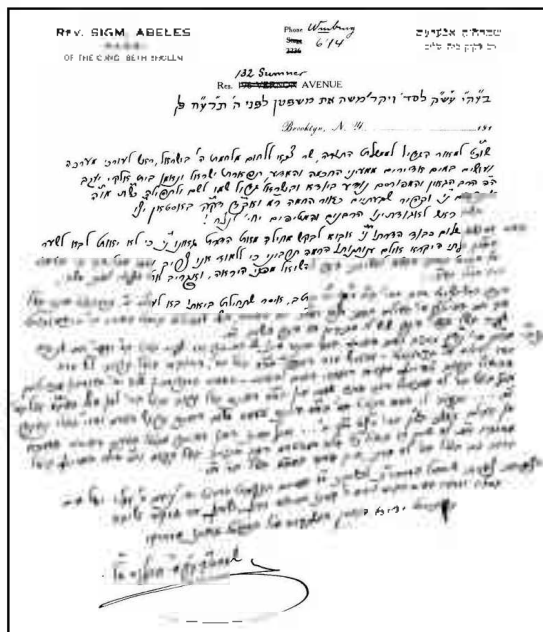
ר' משה יהודא אבעלעס מווייטצען, אבל עדיין נשאר לברר זה בברירות.

*

ר' שמחה אבעלעס נולד לאביו ר' משה ליב ולאמו (רינא) לבית קאהן בשנת תרכ"ב, בבחורותו למד בישיבת פרעשבורג בימי השבט סופר זצ"ל (כך נרשם ב'זשואיש קאמיונעל רעגיסטער' משנת תרע"ז-ח, וכן נראה מדברי הספד עליו ע"י ידידו מכירו ר' שמואל מיללער בעל ה'אפריון' מעיר יאנקערס).

אחר חתונתו עם מרת שרה לבית שרייבער התיישב בעיר קטן בשם ראדושנא/ראדושאן RADOSINA כהיום בסלאוואקיא מחוז נייטרא. בראדושנא התפרנס ר' שמחה כסוחר, אבל הקדיש רוב עתותיו לתורה ופירסם מאמרים תורניים בקובצים וירחונים. ביתם של ר' שמחה ואשתו שרה בכפר ראדושנא היתה פתוח לרוחה לכל עובר ושב, עד שהסתכן ל"ע עם הרשות עקב מסירות משונאיו, צדקתו יצאה כשמש בגבורתה אבל מנוחתו לא חזרה אליו, והחליט לעזוב את אירופא ולנדוד לארצות הברית דרך אנטווערפן, ובחודש כסלו שנת תרס"ז דרכו רגליו על איי אליס-אייילנד שבניו יורק.

בהמשך הימים הביא ר' שמחה את אשתו ומשפחתו בת 5 צאצאים לניו יארק

והתיישב בניו יארק שם נתקבל כרב בק"ק אהבת שלמה על רחוב איסט 6, ולימים עבר לברוקלין שבניו יארק שם נתקבל לרב בקהלת בית שלום לאנשי עסטרייך-אונגארן על רחוב סאמנער עוו. ולבסוף היה רב דקהל תפארת יהודה בברוקלין בה שימש עד לפטירתו.

בניו יארק ובברוקלין היה הרב אבעלעס רב פעיל וחבר לאגודת הרבנים, עבד ביחד עם שאר הרבנים יוצאי אונגארן עבור הקהלות באונגארן ויוצאי המדינה שהתיישבו בניו יארק,

כמו כן היה פעיל בתחום הכשרות ושימש כרב המכשיר על כמה אולמות ובתי הרושת בברוקלין.

ר' שמחה אבעלעס נפטר ביום ט"ו כסלו שנת תרפ"ו והוא רק בן ס"ג שנה, ומנ"כ על הבית החיים מט. ציון אשר בקווינס, ניו יארק, על מצבתו נחרתו אלו השורות: שערויה ובלהות גרמת בפרידתך מאתנו / מה זה מהרת לחצוב לך קבר / חמדת ומשוש אשתך והוד בניך, באין מנחם הנחתנו / הוסרה עטרת ראשם, יילילו שבר / הרב הגדול צדיק יסוד עולם / מו"ה ר' שמחה בן ר' משה יהודא אבעלעס זצ"ל / נפ' ביום ט"ו

כסלו תרפ"ו /
בן ס"ג שנים /
תנצב"ה.

אשתו מרת שרה בת ר' משה שרייבער האריכה ימים אחרי בעלה, לימים עברה לגור אצל בתה

הצעירה מרת לאה פאנקוסהען ונפטרה ביום ח' סיון תשכ"ב ונטמנה ליד בעלה, וכה חרתו על מצבתה להנציח טוב פעלה: פ"נ / שרה אמונו / ראש משפחתנו / החכמה הפיקחת / בחפץ לב ובנחת / תמכה מוסדות / רבות למאות / מבקשי נדבות / שבאו בכל שעות / החזיקה בלי ליאות / מרת שרה בת ר' משה / נפטרה ח' סיון תשכ"ב / תנצב"ה.

בחיייו לא הדפיס ר' שמחה אבעלעס את חידושי תורתו כספר בפ"ע, רק כאמור פירסם הרבה מאמרים בקובצים תורניים, הרבה שנים לאחר

ל"ה אלול תשע"ה

[מב]

עלי זכרון 7

פטירתו בשנת תשכ"ט הדפיס בנו של ר' שמחה, ד"ר יעקב קאפל אבעלעס מניו זשורסי את ספר אביו בשם "זוהרי תורה" פירושים ודרושים על סדר בראשית.

הנה רשימת צאצאי ר' שמחה אבעלעס ואשתו מרת שרה הנודעים לנו ע"י רישומי מפקדי הצענזוס בניו יארק, הבכור יעקב קאפל (סעמיועל ברישומים אזרחיים) נולד בשנת תרנ"ב, גבריאל נולד תרנ"ה נפטר בקוצר ימים בן 44 ממחלת יוה"כ ת"ש ומנח"ל לימין אביו, בת (שארלאט) נולדה תרנ"ח, הבן הירש (הענרי) נולד תר"ס ובן נוסף נולד תרס"ג כולם נולדו באירופא, רק הבת זקונים לאה שנישאה אח"כ לליב (ליאן) פאנקוסהען נולדה בארה"ב בשנת תרס"ט, (ש"ב הרב מהעלמען משבחה כנדיבה ובעלת חסד), לימים עברה למדינת קאליפורניה ושם נפטרה בשנת תשמ"ו.

מלבד ספרו הנ"ל וחידושי תורתו המפוזרים בקובצים, נשאר לנו לפליטה בכת"י שאלה בהלכות אר"ה עם תמיה על שיטת הגאון בעל נודע ביהודא זצ"ל, שנמצא בין אמתחת כתביו של הגאון רבי אברהם אהרן יודעלאוויטש אב"ד באסטאן וניו יארק בעמח"ס שו"ת בית אב ושא"ס, שנעתיק פה לעילוי נשמתו ולהנצחת זכרו.

דבר להשוואל מפני היראה, ואקריב את משפטי לפני משה, וזה החלי בעה"י.

הנה המשבצות זהב בס"י ק"ב ס"ק י"א כתב, איסור שתחלת ביאתו בא לעולם ע"י תערובת אינה בטל, אך אם ההיתר הי' בעולם בפני עצמו ואח"כ בא האיסור, אף שתחלת ביאת האיסור הי' בתערובת שפיר בטל אפי' דבר שיש לו מתירין או דבר חשוב ע"כ.

והנוב"י מה"ת סי' נ"ד כתב, ואם האיסור הוא אינה מינו של ההיתר אז שפיר בטל בס' אפי' אם שניהם באו לעולם ע"י תערובת, והוסיף עוד דאפי' מין במינו בטל בס' דדוקא ביטול ברוב לא שייך בזה דביטול ברוב יליפין מקרא דאחרי רבים להטות האמור בסנהדרין, [ושם צריכין] שלא יהי' מעורבין מתחילתן ע"כ.

בעה"י עש"ק לסד' ויקרב משה את משפטן לפני ה' (פנחס) תרע"ח לפ"ק

שו"ט למאור הגדול לממשלת התורה, שר צבא ללחום מלחמת ה' בישראל, ראש לעורכי המערכה ועושים (?) במים אדירים ממעיני החכמה והמדע, הפארת ישראל ונאמן בית אלקי יעקב, ה"ה הרב הגאון המפורסם נודע ביהודא וב ישראל גדול שמו לשם ולתהלה, כש"ת מו"ה אברהם נ"י ובהיר שבעתים כאור החמה ר"מ ואב"ד דק"ק באסטאן יצ"ו

אחר דרישת שלום כבוד הדרתו נ"י, אבוא לבקש מחילה מאת הדרת גאונו נ"י, כי לא יאות לבא לשער המלך בלתי היקרא, אולם ענותנותו הרמה תרבינו כי ללמוד אני צריך ועמו הסליחה כי אעמוס על הדרת גאונו המשא להשיבני

ותמוה לי, דהא דביטול בס' באינה מינו
היינו טעמא משום דאינו נרגש הטעם
והוי' כאלו נאבד מן העולם כמש"כ
הש"ך בס"י רצ"ט סק"א, אבל במינו דאין
ההיתר מבטל טעם האיסור, אדרבא
מחזקו, א"כ לא שייך בו ביטול כלל אלא
מהטעם דמן התורה בטל ברוב, ובזה
דלא אמרינן ביטול ברוב גם ביטול בס'
לא מהני, ואיך פסק דמין במינו בטל
בס'.

ובצפיותי צפיתי שימחול הדרתו נ"י
להשיבני ע"ז, ואסיים בברכת הדיוט יהי
נועם ה' עליו, יזל מים מדליו וזרעו
במים רבים, וירם ה' קרנו בכבוד, רענן
ושאנן עד זקנה ושיבה

כעתירת ידידו הנאמן, המשתחוה מול
הדרת גאונו מרחוק

שמחה"ק ברמ"י אבליס ז"ל

ותשובת הגאון בעל שו"ת בית אב בצדו, וז"ל:

בע"ה ב' תמוז תרע"ח

כבוד ידיד יקר, לתכלית הוראה הוא
חוקר, במעלות ומדות, לו עשר ידות,
נעים ומחמד, אצעדה וצמיד, ה"ה הרב
הג' מ' שמחה אבעלעס שליט"א רב
דק"ק בית שלום, בעיר ברוקלין נ.י. יהי
ד' עמו ויע"א

תשובה:

אחר דרישת שלומו הטוב ושלוה תורתו
הרמה, על של תורה באתי בדבר אשר
העיר במש"כ המדכי סוף חולין, דבר
שבא לעולם ע"י תערובת לא בטיל,
וראי' מיבמה שרקקה דם זהו היתא נולד
בתולדה כן, וכ"א מהם לא היה בפ"ע,
משא"כ בדברי המדכי פ"ק דשבת גיגית
מלאה ענבים כו' דהובא ברמ"א בס"י
ק"ב ההיתר היה כבר בעולם. ובנו"ב
מהד"ת ביור"ד סי' נ"ד כתב דאם
האיסור הוא אינו מינו של ההיתר שפיר

בטיל בס' אפי' אם שניהם באו לעולם
ע"י תערובת, והוסיף דאפי' מין במינו
בטל בס' דחוקא ביטול ברוב דילפינן
מקרא דאחרי רבים להטות האמור
בסנהדרין שלא יהיו מעורבין בתחלתן
אבל ביטול בס' לא מתורת רוב אחא
שהרי מין באינו מינו אינו בטל ברוב
ובטל בס', לכן אף במין במינו בטל בס'
עכ"ד.

ותמה מר דהא דבטל בס' בא"מ זהו
משום דאינו נרגש הטעם והוי' כאילו
נאבד מן העולם כמש"כ הש"ך סי' רצ"ט,
אבל במינו דאין ההיתר מבטל טעם
האיסור אדרבא מחזקו א"כ לא שייך בו
ביטול כלל אלא מטעמא דמה"ת בטל
ברוב, אבל הכא דלא אמרי' ביטול ברוב
כגון בתחלת ביאתן לעולם ע"י תערובות
גם ביטולת בס' לא מהני, ואיך פסק
דמב"מ בטל בס', עכ"ד.

מעיקרא, ומה"ת אי"צ ביטול כלל דלא אמרו טעם כעיקר דאורייתא אלא באינו מינו ועי' פמ"ג שם.

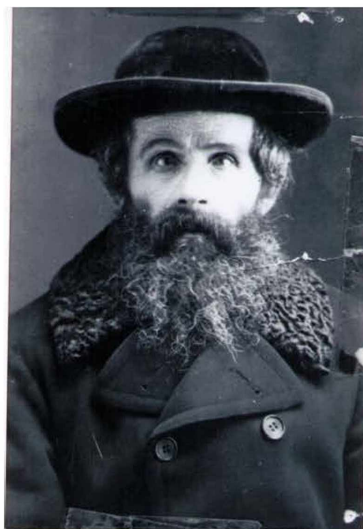
וממש"כ הטר"ז מעיקרא משמע להדיא דגם קודם שסילקו לגוף האיסור לא אמרי' כלל דמרגיש טעמא דאיסורא, וסברתו דמר שכתב דאין ההיתר מבטל טעם האיסור אדרבא מחזקו, זהו אינו אמת ודברי הטר"ז נגדו, וא"כ במב"מ יש לו בודאי לומר דהיכא דתחלת ביאת שניהם ע"י תערובת בטל בס', וכ"ש הוא ממין בשאינו מינו דהתם היה מעיקרא נרגש הטעם, כ"ש מב"ב דאין הטעם נרגש כלל מעיקרא.

ולדעתי דודאי יש מקום בראש לומר הסברה בהיפך, דמין באינו מינו דברובא נרגש טעמא דאיסורא והיכא דתחלת ביאתן של ניהם בעולם הם ע"י תערובת אמרי' דבטל בס' אי"ג דברובא לא נתבטל כלל דהיה נרגש טעמא דאיסורא, כ"ש במין במינו דגם ברובא לא שייך כלל לומר דמרגיש טעמא דאיסורא דאפשר דטועם טעם ההיתר, וכלשון הטר"ז שם בס' ק"ב סק"י דהא לא נרגש העטם במינו והוי כלא נפל האיסור שם כלל כו', דכיון שסילק משם את גוף האיסור, ולא נשאר רק הטעם והוא מב"מ אין הטעם נרגש כלל

הרב בן ציון גרינפעלד – ברוקלין נ"י

משפחות בנאצענאוויטש

דבי אברהם בערקאוויטש, בית אבותיו וצאצאיו

כ"ה אלול תשע"ה

בישוב "נאצענאוויטש" (נאטאפאלווא, או: נאטאפאלא) שעל יד העיר 'מיהאלאוויץ' הי' גר איש מורם מעם מראשי הישוב, ואף נחשב כרב הכפר, ה"ה רבי אברהם בערקאוויטש זצ"ל (זוג' מרת אסתר, לא ידוע לי לע"ע שם משפחתה), היה ת"ח גדול, וכל היום ישב ולמד התורה"ק. ידוע במשפחה שהרה"ק בעל מנחת אלעזר הי' קם מלפניו.

יסופר מגודל חסידותו, ואין שמשמים קנאו בעבורו: פעם רצה אחד לגשת להתפלל לפני העמוד, ור' אברהם בידעו שהוא אינו ראוי לזה, (ואולי ידע שאסור לו לגשת לפני העמוד), נגש עליו וגער בו שלא יגש, והלה בגודל תציפותו סטר לר' אברהם על לחיו, ומיד נעשה רעש

[מה]

עלי זכרון 7

בביהמ"ד, ורצו העם לנקום בו עבור שולל כל כן בת"ח גדול, והוא לא הרשה להם בשום אופן לעשות לו כלום. אמנם מן השמים נקמו את נקמתו, ויהי אחר יום או ימים, בהיות איש הנ"ל בעבודתו בשרת, לפתע נפל מת. אמנם ר' אברהם אשר מאוד נצטער על זה, שבעבורו נענש איש הנ"ל, וגם השאיר אחריו אלמנה ויתומים, על כן קיבל על עצמו להחיותם!

אחר שנפטרה זוגתו הראשונה, נשא בשנית אשה מעיר מיהאלאוויץ, וגר שם תקופה קצרה, ואח"כ שוב חזר לספר הנ"ל, היכן שהי גר קודם לכן, אמנם כל צאצאיו הם מזוגתו הראשונה.

נלב"ע ט"ו אייר תש"א, ומקום מנוחתו כבוד הוא בעיר מיהאלאוויץ הסמוכה, פ"י צוואתו שלא יקברוהו במצעמאוויטש יען שם עובר נהר, וחשש שעם הזמן ישטוף הנהר את קברו.

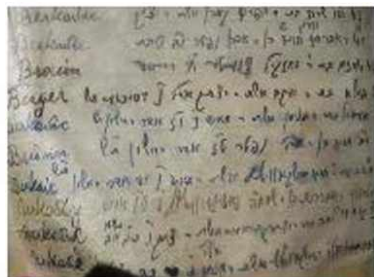
ו"ל נוסח מצבתו: נ [=נשמן] פ [=פה] / איש ישר ותמים / זקן ושבע ימים / מל"ה / אברהם / בן מל"ה שמחה ו"ל / יצ"ב [=יצאה נשמתו בטוהרה]

ט"ו אייר בשנת תש"א לפ"ק / איש אמת וישר דרכו ברה / ביתו הדריך בדרך ישרה / רחש לבו ביראה טהורה / הצנע לכת בדרכי התורה / מפתח שפתיו שמד בטוהרה / ת.נ.צ.ב.ה.

[יש לציין שהיה במיהאלאוויץ עוד אחד בשם זהה ר' אברהם בעדקאוויטש, אולם הוא הי סהן, ור' אברהם הנ"ל הי' ישראל].

*

אביו היה רבי שמחה בעדקאוויטש ו"ל. ומצאתי את שמו נזכר בסו"ס "חומת אש" ש"ל ע"י נכד המחבר הג'ר מאיר גדינוואלד (אבי הג'ר

רש"ס רבי אברהם בעדקאוויטש בפנקס הח"ק במיהאלאוויץ

ב"ה אלול תשע"ה

[מו]

על זכרון 7

אשר אנשיל גרינוואלד זצ"ל הידוע בספריו זוכר הברית, נר מצוה על ענייני חנוכה, וש"ס) בהג"ר יעקב גרינוואלד (מח"ס בית יעקב) שהי' חתן בעל חומת אש זצ"ל, וז"ל שם: נאצענעוויטש (נאטאפאלווא: מקום מולדתי) אאמ"ו הרב מר"ה יעקב גרינוואלד נל"ו חתן המהבר זצ"ל, "דודי" כה"ו ר' שמחה בערקאוויטש, בנו מר"ה אברהם בערקאוויטש, חתנו מר"ה ר' דוד אייכלער.

גם מצאתי את שמם של הגיסים הנ"ל בשמוה"ח שבסו"ס "אשי ישראל - בית תפילה" להג"ר ישראל ברודא ממיהאלאונץ, שנדפס בשנת תרצ"ו.

ונבקש מהקוראים שיחי', להודיענו אם יודעים עוד פרטים על רבי שמחה, ואיך הי' דודו של המו"ל רבי מאיר גר"ו זצ"ל. [בספר "ויצא פרח" להג"ר אברהם חיים ריינמאן

רבי מאיר גרינוואלד וחגתו מ' פיגא בת רבי יהושע ברוך רייניץ אב"ד טשעטשאווץ - בנאצענאוויטש

אבד"ק קרעטשיניץ
ש"ל בשנת תרנ"ן
לפ"ק, כ' בשמות
החותמים שבסוה"ס
תחת שם העיר
"קרעטשיניץ": האשה
טויבה אלמנת ר'
שמחה בערקאוויטש].

*

רבי דוד אייכלער
הנ"ל נשא את
האשה טויבא בת
רבי שמחה
בערקאוויטש הנ"ל,
והיו גרים ג"כ

בנאצענאוויטש. גם הוא כגיסו רבי אברהם הנ"ל, הי' יושב ולומד כל היום, והי' ת"ח גדול. הי' תלמיד הגאון בעל ערוגת הבשם זצ"ל, ונזכר בשו"ת הנ"ל בח"ב יר"ד סי' קס"א. (גם נזכר בכמה ספרים בשמוה"ח שבסוה"ס).

בנו הי' הג"ר יוסף אייכלער ז"ל מפרעשבורג, ת"ח גדול ועסקן נודע בעיר. נזכר בהרבה ספרים בשמות החותמים שבסוה"ס. ובשמוה"ח שבסו"ס מאסף לכל המחנות [ב' חלקים] להג"ר יחיאל מיכל סג"ל גאלד שנדפס במונקאטש בשנת תרצ"ט נרשם תחת הכותרת "פרעסבורג" בזה"ל: מר"ה יוסף אייכלער לע"ג אחותו מ' חנה בת ר' דוד יא"צ ב' דר"ח חשון, עכ"ל, ובסו"ס חסד לאברהם (שפירא) נרשם

תחת הכותרת "פרעסבורג": מו"ה יוסף אייכלער לע"נ אחותו חנה בת טויבא [יאה"צ ב' דר"ח מרחשון] עכ"ל, ובשמוה"ח בסו"ס בינת יששכר (בלוק) תחת הכותרת פרעסבורג: ר' יוסף אייכלער גדח"מ.

חתנו הי' הג"ר יואל צבי קרויס (קרויז) ז"ל מנאצענאוויטש, בן הג"ר יוסף קרויס ז"ל מסאמאטער חתן הרה"ג ר' משה שמעון ראטה אבד"ק דיארע בן הרה"ג רבי יואל צבי ראטה זצ"ל אבד"ק חוסט בעמח"ס בית היוצר, (לימים נשא הרה"ק רבי ישעילע קערעסטינער זי"ע בזו"ש - בשנה וחצי האחרונים לימי חייו - את האשה מרת שרה אשת רבי יוסף קרויס הנ"ל, ראה ספר "מופת הדור").

הג"ר יואל צבי הנ"ל נזכר בספרו של זקינו שו"ת בית היוצר חי"ד סי' נ"ג: נכדי בעל נכדתי מרת שרה, ובחלק אהע"ז סי' ו': מו"ה יוסף קרויס החתן, וער"ש בסי' ח'. ובספר באר משה להרה"ג ר' משה גרינבערגער זצ"ל אבד"ק מיהאלאוויץ ש"ל בשנת תרצ"ו בדף ס"א בהערות "פאר משה" כ': ואפריון נמטי להני מכירי יקירי ה"ה התורניים והחסידים ומופלגים בתורה כש"ת מו"ה יצחק ברוך בערקאוויטש, ומו"ה יואל צבי קרויז, [נכד הגאון בעהמ"ח שו"ת בית היוצר זצ"ל] וכו'. ועוד שם בהנצחות שבדף האחרון: על הטוב יזכ"ר ויפק"ד ידידי הרבני והתורני וו"ח במעשיו כש"ת מו"ה יואל צבי קרויז נ"י מפה עירנו יצ"ו (נכד הגה"צ בעל "בית היוצר" האבד"ק חוסט זצ"ל) שנדב לע"נ אחותו גיטל ע"ה (בת הרב הג' מ' יוסף ז"ל מסאמאטער) תנצב"ה, ע"כ.

*

מצאצאי רבי אברהם בערקאוויטש הנ"ל, חתנו ר' מרדכי דוד וועטענשטיין ז"ל ממונקאטש הי"ד (בן רבי עזריאל בן רבי מרדכי דוד הראשון שהי' מקורבו של הכני יששכר זי"ע שהביאו למונקאטש עמו בעת שנחמנה לאבד"ק שמה, ראה ספר "אבני שהם" תולדות משפ' וועטענשטיין). חתנו הי' זקינו הר"ר יצחק צבי גרינפעלד ז"ל מבאטיא (על יד מעוז-קאסאן) ולאחר המלחמה בארה"ב ובא"י.

[חתנו של רבי עזריאל הנ"ל, הר"ר הערש בער (צבי דוב) קליין ז"ל, שימש כראש הקהל במונקאטש, ומהמקורבים ביוחד לבעל מנחת אלעזר זצ"ל. אבי הג"ר ראובן חיים קליין זצ"ל אבד"ק סנינא מח"ס שו"ת מטה ראובן, שהיה חתנו של הרה"ק רבי ישעילע קערעסטינער זי"ע. (גיסו הר"ר מרדכי דוד הנ"ל למד בבחרותו בישיבתו של בן גיסו הנ"ל בסנינא, באשר אשת רבי ראובן חיים היתה הבכורה מילדי הר"ר הערש בער, ור' מרדכי דוד אחיה הי' הבן הצעיר במשפחה)].

עוללות

לעלה 6 – העלילה בסעמניץ, לתולדות משפחת ב"ק

שמעתי ממר"א הגרי"ח סופר שליט"א שהוא חושב שהתואר ר', וכן ברכת המתים ז"ל, שנדפס בדף י"ג על המטיף מעיר ווינא, אינן במקומן ואינן ראויין. למי שחיתן גיורת שלא טבלה לגירותה, ולא הסכים עם מצות חליצה וכו', וכו', אינו ר' ואין זכרונו לברכה, ובכלל הוא חושב לא היה ראוי להזכירו עם בני הקדושים שם, ועמכם הסליחה.

דוד סופר - ירושלים

*

על קדושי סניץ: הראשון שחקר את הפרשיה הוא החוקר החשוב ברנרד מנדל שפירסם את מחקרו בשנת 911. אני מצרף את עותק מאמרו מעזבונו בארכיון היהודי בבואדאפשט שעליו מופיעים תיקונים והערות בכתיבת ידו.

מיכאל סילבר – ירושלים

בשולי המכתב: המאמר הנ"ל מיליד סעמניץ ברנרד מאנדל (שהתפרסם בשבועון של בלוק בווינה, 911), היה אחד המקורות לספר בהונגרית שעליה מתבסס המאמר שבעלה הקודם. יש להוסיף שמאנדל מספר בנוגע לעלילה בשנת תצ"ו מה ששמע בילדותו מזקן אחד בסעמניץ בשם רבי משה פרץ, שהיה בשנת תרכ"ט בן 90, ששמע מסבו שהיה עד ראייה להוצאות להורג של הקדושים. הוא סיפר שסיבת האכזריות הקשה נגד היהודים כפי שזה בא לידי ביטוי בעת המשפט נגד החשודים וגור הדין, נעוצה גם בנקמת השופט שנפגע באופן אישי מאת יהודיה אחת מבנות המקום, האשה שינדל שוסבורג מסאסין שהתחתנה בסעניץ. היתה אשה מכובדת, ובהזדמנות אחת משרת גוי בביתה העליב אותה והיא נתנה לו סטירת לחי. השופט – שהיה מבני האצולה – הטיל עליה קנס של זהוב אחד בתור פיצוי למשרת. האשה שהרגישה שגם השופט מעליב אותה, שאלה אותו לפי תומה כמה יהיה עלי לשלם אם אתן סטירת לחי לאציל. השופט חשב שהיא מתבדחת וענה לה: 10 זהובים. היא הוציאה מארנקה את הסכום ותוך כדי כך סטרה לשופט על פניו. השופט התרגז, אבל לא היה לו נעים להתנקם באשה אלא שמר את הטינה בלבו ואמר: יגיע עוד הזמן שאתנקם בבני דתה של זו. ואכן בעת העלילה הוא עשה ככל שביכולתו להאשים את היהודים ולהעליל עליהם ולהוציא נגדם את פסקי הדין האכזריים.

ש. י. שפיצר

לעלה 6 - האורתודוקסיה בזגרב

מעניינת הכתבה של הרב חיים אריה לייבל רייניץ ירושלים עיה"ק ד"ר, המזכיר, בין השאר, את הקהילה האורתודוקסית בזגרב (יוגוסלביה). בכתבה מוזכר רבי דוד יחזקאל הלוי יונגרייז הי"ד – אב"ד בק"ק זאגראב ("עלי זכרון" עלה 6).

בזגרב היו בשנת 940 [בציון השנים הושמט האלף – כאן הספרה ו] כ-11,000-12,000 יהודים. במפקד של חברי הקהילה נמצאו 8712 אשכנזים, 625 ספרדים ורק 130 אורתודוקסים - עליהם לא פורסם הרבה ואינם נזכרים בספרי הקהילות ובספרי הזכרון של "יד ושם". איני יודע אם כל ה"אשכנזים" היו ניאולוגים אבל ניתן להניח שכן.

Die orthodoxe israelitische Kultusgemeinde in Zagreb sucht einen ^{ש"ס} der gleichzeitig auch ^{הגדה} ist. Bevorzugt wird der auch ^{הגדה} besitzt.

Offerte mit wenigstens durch drei bekannte orthodoxe ^{הגדה} erteilte ^{הגדה} eventuell auch ^{הגדה} sind an die Ortodokena Israelitaka Bogostovna Općina preko gosp. Samuel Zeitlin, Zagreb (Jugoslavijs), Ilica 156 zu richten.

Nur den zur Probe Berufenen werden die Reise-spesen ersetzt.

Zagreb, den 6. Februar 1933.

Sekretär: Leopold Schwabenitz.

מודעה בעתון – הקהילה האורתודוקסית בזגרב מחפשת בשנת תרצ"ג שוחט, שיחה גם ש"ץ ומוהל עם הסמכה להוראה

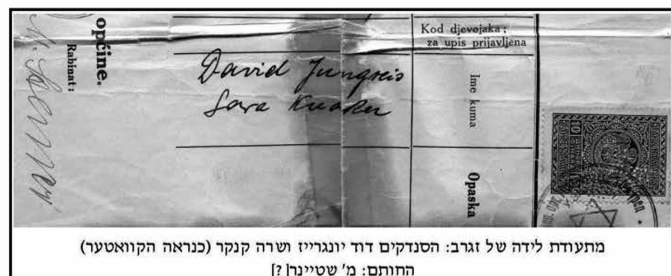
מאחר ושומרי המצוות היו מיעוט, לא התייחסו אליהם, לא היסטוריונים ולא כותבי ספרי הזיכרון על שואת יהודי אירופה, כולל הספרים שפורסמו על ידי "יד ושם". גם ההיסטוריון

היהודי הקראטי פרופ' איוו גולדשטיין לא הזכיר בספרו, כולל בספרו על השואה של יהדות זגרב, את הקהילה ואת חבריה שנספו. כאשר שוחחתי עמו, הוא אמר לי כי הם היו מיעוט של כ- 1.5% מכלל יהודי זגרב, וכנראה, בשל כך, לא התייחסו אליהם ההיסטוריונים. בכל אופן, לאחר שיחתנו, בספרו האחרון של גולדשטיין הם כבר נזכרים, וכן יופיעו שמותיהם של אנשי הקהילה בלקסיקון של יהודי זגרב שיופיע בקרוב.

בספרה של Melita Svob, Jews in Croatia, Zagreb 2004 מצאתי רק עמוד אחד (113) הדן בקהילה האורתודוקסית בזגרב. שם מוזכרות מספר משפחות מגליציה, רוסיה ורומניה (גם משפחות Hessel ו-Engelsrath שבאו מווינה) שהתיישבו בעיר בשנים 929-940. באותו עמוד מופיעה רשימה של הילודים בקהילה. באותה רשימה

מופיעים שמותיהם

של Lazar Menzel, I.
Glauber, Mose
Mayer, David
Jungreis (לאזאר
מנצל, י' גלויבר,
משה מאייר, דוד
יונגרייז) כמוהלים,

מתעודת לידה של זגרב: הסנדקים דוד יונגרייז ושרה קנקר (כנראה הקוואטער)
החותם: מ' שטיינר (?)

והרב היה Weinberger H. (ה' ויינברגר). ר' דוד יונגרייז היה אם כן בזגרב והיה שם אחד מהמוהלים. יש לי גם תעודה נוספת, המוהל שם הוא מקס מאייר (כנראה אותו משה מאייר), והסנדק היה לא אחר מאשר דוד יונגרייז.

בהערה שם בסוף העמוד צוין שאת ספר היילודים ניהל הרב מ' שטיינר רב אזורי [איני יודע מה זה רב אזורי כאשר זגרב היא העיר הראשית של קרואטיה]. בהערה אצל שווב נכתב "חברי העירייה החרדית לזמן הובלת מתייהם לקבורה ב 'Ilok' (תרגום של גוגל).

נראה מכאן כי הרישומים נעשו על ידי רב האזור מ' שטיינר מאילוק עבור קהילת זגרב, לפיכך נוכל להניח כי לשומרי מצוות בזגרב לא היה רב מקומי. הרשימה של היילודים כוללת שמות של חברי שתי הקהילות האורתודוקסיות. לפני שברחנו מזגרב ביום השני של ראש השנה אימא שאלה את הרב אם אנו יכולים לעשות זאת ביום החג. איני יודע איזה רב היא שאלה.

הרב שטיינר היה הרב של אילוק. בית העלמין בזגרב (MIROGOJ) היה מעורב ונקברו בו בני כל הדתות. כנראה (זאת ההנחה שלי ואין לי סימוכין), בשל כך, היהודים היראים קברו את מתייהם באילוק ולא בזגרב.

הקהילה האורתודוקסית מתפצלת - גם אותו מיעוט של שומרי תורה ומצוות התפצל. המשפחות שהגיעו מגליציה ורוסיה הקימו לעצמם קהילה נפרדת - קהילה אולטרה חרדית בשם קהילת TEILUNG. לא היה להם בית כנסת והם נקבצו לתפילות שבת וחג באחת החנויות. הרב שלהם היה הרב שטיינר מאילוק שהיה מבקר מידי פעם בקהילתם. ראש הקהל היה שמואל צייטלין ולאחריו גיסו אלכסנדר שנדור הרשקוביץ. יתר חברי הקהילה האורתודוקסית (רובה) היו בדרך כלל "אוברלנדר" עם בית כנסת משלהם. בקהילה הגדולה התפללו בנוסח אשכנז. איני יודע באיזה נוסח התפללו בקהילה החרדית. דוד צייטלין סיפר לי כי אחד מבני

משפחתו נשא אישה והחותן שלו התנה את הנישואין, תמורת תשלום נאה, שיגדלו את ילדיהם כאשר יהיו על טהרת נוסח אשכנז.

סימני שאלה - הרב האורתודוקסי של זגרב, כפי שידוע לי מספרה של שווב, היה הרב זילברשטיין (איני יודע את שמו הפרטי – מופיע H. כשם פרטי אצל מליטה שווב) שכינה רב הקהילה בשנים 926 – 941. לא מצאתי את הרב זילברשטיין מוזכר

במקום אחר. בספרה של שווב, הרב יונגרייז אינו מוזכר כרב, וכן לא מוזכרת ישיבה שהוא ניהל. בין המשפחות המופיעות בספר הלירות בקהילה האורתודוקסית לשנים 925-940 לא מצאתי את השם יונגרייז, דהיינו לא נולד למשפחת יונגרייז ילד באותם שנים בזגרב. כאמור, לקהילה החרדית לא היה רב קבוע אלא רב מבקר ולפיכך, ודאי, לא אב"ד קבוע. היה "חדר" בזגרב, ואני הלכתי אליו בימי ראשון בשבוע. זה היה "חדר", לא "ישיבה". היה בית כנסת בו התפללו האורתודוקסים, בו ישב אבא במזרח. פרופ' גולדשטיין הפנה את תשומת לבי לכך שאבא היה גם ראש הקהל בשנים 938-939 (Jevrejska tribuna 25/938; 12/939). גם לך, בתור ילד קטן (גיל 5) הייתה טלית גדולה. היש

מודעת פרסומת על 'פראנק קאפפֿע' (ייצרו גם בזגרב, אגראם בגרמנית) בהשגחת רבי שמעון שרייבער (סופר) אב"ד ערלוי (עם חת"י והחותמת)

מסמכים שמתעדים את פעילותו של הרב יונגרייז בזגרב? היכן הייתה הישיבה כאשר לקהילה האולטרה חרדית לא היה אפילו בית כנסת? מי היו מתלמידיו?

תיעוד - נראה לי כי כל מה שנכתב בספרים, במיוחד על הקהילות האורתודוקסיות, אינו מתועד די או שאינו כולל תיעוד כלל, מלבד ספריו של פרופ' איוו גולדשטיין.

הוא מציין אסמכתאות ומקורות. תבל שספריו הם בקרואטית. אולי הגיע הזמן כי לפחות החלקים על האורתודוקסיה שבספריו יתורגמו לעברית או אנגלית. יש ספרים אחרים שמציינים שמות אבל לא משייכים אותם לשנים בהם פעלו אותם אישים.

בספר "תולדות יהודי יוגוסלביה" כרך ב' רומז אחד הכותבים כי אין הוא מתייחס לאורתודוקסים. הוא כותב:

ראוי לציין מיד שיהדות זו הייתה יהדות במלוא המובן ההגדרתי וההיסטורי, כשם שליהדות הגולה שמורה הזכות לאמץ בקרבה ענף אחד – ויהא זה ענף מתבולל מעין "הלניסטי", עם או בלי סימני ה"ידישקייט".

בנספח 1 בספר יש רשימה של "ראשי הקהל של הקהילה היהודית בזאגרב". האם מופיעים שם הסל ודויטש? לא, הם אינם מופיעים למרות שהיו ראשי הקהל פורסם ב"בראיוסקה טריבונה", הביטאון של יהודי יוגוסלביה. הם היו ראשי הקהל של קהילה אורתודוקסית, לפיכך, כנראה, לא היו חלק מהקהילה היהודית בזאגרב. טובה היה עושה עמנו העורך של הספר אם היה מציין כי הוא כותב רק על יוגוסלביה הניאולוגית.

לעניות דעתי, לא כל מה שמודפס בספר הוא תורה למשה מסיני. יש ספרים עם טעויות, אחרים מצונזרים ואינם אומרים מה שהכותב כתב, יש האומרים אמת אבל לא את כל האמת. שגיאות מי ביין.

מאיר דויטש – ירושלים

בשולי המכתב:

ידיעות נוספות על הקהילה האורתודוקסית בזאגרב. בשנת תרפ"ב נבחר לרב הקהילה, רבי משה שמואל הרצוג אב"ד שטאמפי, מח"ס קרות בחינו. ידיעה על כך בכתב-עת "שורון" (קלויזנבורג, בהונגריה) שנה שניה גליון... למעשה הוא נשאר בשטאמפי עד לפטירתו.

בשנת תרפ"ו נבחר שוב רב לקהילה, רבי דוד ליב זילברשטיין בנו של רבי ישעי' זילברשטיין אב"ד וואיטצען. רבי דוד ליב כיהן אז כרבה של העלישטאבא

(אלישטאל). ידיעה על כך בעתון ההונגרי-יהודי HOGYOMANY 926 גליון 16 עמ' 7. כנראה שגם הוא לא

ירבוסטריא

כזגרב נוסדה ישיבת קטנה תחת הנהלתו של הרב יונגרייז. גם נעשו צעדים ליסוד "בית יעקב" לבנות. לצורך זה בקרה מרת נזרטה תלמידת הסמינריון למורות ב"י בווינה – ועשתה תעמולה לצורך זה.

ידיעה בעתון "דרכנו" תרצ"ה על ייסוד ישיבה בזאגרב בראשות הרב יונגרייז

הגיע לזגרב, ולאחר פטירת אביו מילא את מקומו בוואיטצען. [הרב ה' זילברשטיין שנזכר למעלה כרב בזגרב, כנראה אינו זהה להנ"ל].

כן כיהן בתפקיד תורני בזגרב, רבי שמואל חיים סופר, בנו של רבי שמעון סופר אב"ד ערלוי. מכתב ממנו משנת תרצ"א שנשלח מזגרב נדפס ב'הדורת קודש' (לרבי יוסף הכהן שווארץ). שנתיים לאחר מכן הוא נזכר בשו"ת בית ישראל (לנדא) ח"א סי' קסא: מו"ה שמואל חיים בן הרב מו"ה שמעון נ"י מעיר זאגרב. וראה גם בשו"ת דברי סופר סימן ז' תשובה משנת תש"ב אל: דודי... אבדק"ק זאגרב.

*

לעלה 6 – משפחות וייסבערג וסאמעט

לגבי מה שכתב ר' שמחה בונם יוסף סיימון מבני ברק – הנה עוד פרטים שנמצאו תחת ידי על זקני רבי יקותיאל הכהן ווייסבערגזצ"ל "האדמו"ר מרימאנוב".

נולד בראסלאוויץ בשנת תקפ"ה לאביו רבי אברהם הכהן ווייסבערג בן רבי יהודה לייב הכהן מדומברובא שהיה נכד בן אחר בן להש"ך זצ"ל (עפ"י הספר "ששון ושמחה" לר' חיים דוב ווייסבערג, ניו יארק תשמ"ט).

אחרי פטירת רבו ודודו ר' צבי הירש "משרת" מרימאנוב זצ"ל ביום ל' מרחשון, א' דר"ח כסלו תר"ז, ניהל את עדת חסידי רימאנוב במשך עשרים שנה עד שנתבגר הרה"ק ר' יוסף מרימאנוב זצ"ל שנוכח לעת זקנותו של אביו ר' הערשעלע זצ"ל בשנת תר"ה, ונתגדל עד אז בבית אביו חורגו הרה"ק ר' ישראל מרוזין זצ"ל (כי זוגתו השלישית של ר' הערשעלע זצ"ל, מרת מלכה ע"ה, נשאה אחריו את הרה"ק מרוזין זצ"ל) והעביר את האדמו"רות לבן דודו הרה"ק ר' יוסף זצ"ל בשנת תרכ"ז, ועפ"י עצת רבו הרצ"ה מליסקא זצ"ל עבר להתיישב לפי שעה בקערעסטיר (עפ"י הספר "כהן גדול משרת" שליטת ר' מרדכי גרליץ נ"י, ב"ב תשס"ב).

בערוב ימיו עלה להתיישב בארה"ק בירושת"ו כשאפתו העזה במשך כל השנים, ונלב"ע י"א שבט תרס"ו ושם מנו"כ בהר הזיתים.

ולגבי קירבת המשפחה לבעל ה"אוהב ישראל" מאפטא ז"ע, אני מצרף בזה קצת מתוך דברי חוקר היוחסין הרב נפתלי אהרן וקשטיין בגליון "ויתילדו על משפחותם" מס' 45:

ב"ויתילדו" מספר 12... על מה שמקובל אצל חלק ממשפחת "סאמט", שהם מצאצאי הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא ז"ע... מסרנו בשם אחד מצאצאי המשפחה, שהעלה בפנינו שלש גירסאות והשערות שונות בדבר סדר היחס. והם:

1. לבעל ה"אוהב ישראל" היה חתן שנשא את שם המשפחה "סאמט", והוא אבי משפחתנו.

2. להרה"ק רבי יוסף משה מאפטא ז"ע בנו של בעל ה"אוהב ישראל", היה חתן שנשא את שם המשפחה "סאמט", והוא אבי משפחתנו.

3. אחד מאבות משפחת "סאמעט", היה הרה"צ רבי יקותיאל הכהן זצ"ל, [בן אחר בן לבעל הש"ך], בן אחיו של הרה"ק רבי צבי הירש הכהן מדינמנב ז"ע, ושנתגדל בביתו ביתמותו. יש אומרים, שר' יקותיאל הוא זה שה' חתנו של בעל ה"אוהב ישראל".

כמו כן, העלינו שם... מעט פקפוק בעצם היחוס לבעל ה"אוהב ישראל", מאחר שכך נמסר ונרשם גם על הרה"ק רבי ישראל חיים סאמט מגרוסווארדיין, מה"ס "שמע ישראל"... שהוא מצאצאי הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא ז"ע. והרי הוא עצמו, מזכיר פעמיים את בעל ה"אוהב ישראל" בספרו "שמע ישראל" הנ"ל, ומציין אותו בתואר: "שאר כשר" - דהיינו: קרבת משפחה בלבד, ולא בתואר הראוי לכאורה: "זקני".

ובכן. יש הטוענים שאכן קיים מסורת כלשהי המייחסת את משפחת "סאמעט" לבעל ה"אוהב ישראל" מאפטא, אלא שאין זה דרך משפחת "סאמעט", אלא באופן אחר. בשונה ממשפחתו של הרה"ק רבי ישראל חיים סאמעט מקליינווארדיין מה"ס "שמע ישראל", שהתייחסו אל "אחותו" של ה"אוהב ישראל".

אביו של רבי ישראל חיים סאמעט, היה רבי שמעון סאמעט, אשר נשא את מרת פייגא ע"ה בתו של רבי אברהם יהושע העשיל ווייסבערג, שהיה בנו של רבי מרדכי יצחק ווייסבערג דיין ומ"ץ בסטראפקוב, שהיה בנו של רבי משה דוב ווייסבערג, בנה של הרבנית מרת בריינדל ע"ה, שהיתה אחותו של הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא ז"ע...

אצל ענף אחר ממשפחה זו, משפחת "ווייסבערג" - "סאמעט", מצוי מסורת נוספת, המקשרת אותם גם לבעל ה"אוהב ישראל" עצמו, וזאת בנוסף ליחוס הנ"ל עד לאחותו של ה"אוהב ישראל".

המדובר הוא במשפחת האדמו"ר הישיש רבי יחזקאל שרגא לנדא זצ"ל מווערצקי-ארה"ב, שנפטר בשנת תשנ"ט, בן מאה שנה. הוא היה בנו של הרה"צ רבי יצחק מאיר לנדא מחוסט הי"ד. אחיו של ר' יצחק מאיר, הוא הקדוש הרה"צ רבי יהושע העשיל לנדא מנירעדהאז זצ"ל הי"ד... האחים הנ"ל, היו בניו של הרה"ק רבי משה דוב לנדא אב"ד ווערצקי. בצוק העתים, כאשר נאלץ לשנות את שם משפחתו, שינהו מ"ווייסבערג" ל"לנדא", על שם משפחת אמו הרבנית... נפטר ביום ה' בכסלו שנת תרנ"ט... אביו, היה הרה"ק רבי שלמה זלמן ווייסבערג אב"ד דאברא, שהיה אחיו של רבי מרדכי יצחק ווייסבערג מסטראפקוב הנ"ל, בנו של רבי משה דוב ווייסבערג, בנה של הרבנית מרת בריינדל ע"ה, שהיתה אחותו של הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא ז"ע...

סיפר האדמו"ר הישיש רבי יחזקאל שרגא מווערצקי הנ"ל, שנסע פעם בילדותו עם דודו - אחי אביו - הרה"צ רבי יהושע העשיל מנירעדהאז אב"ד וויסקא הנ"ל, אל הרה"ק רבי ישכר

דוב מבעלזא זי"ע. מרן המהר"ד כיבדו במאור פנים, באמרו: "קרובים אנחנו, שנינו מנכדיו של הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע". אמו של הרבי מבעלזא, היתה בתו של הרה"ק רבי שמואל אשכנזי, שהיה חתנו של הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זי"ע, בנו של ה"אוהב ישראל" מאפטא. [ראה בהקדמת ספר "בנין שלום", ברוקלין תשנ"ט, מאת הגאון ר' שלום נח סג"ל ווייס שליט"א, נכדו של הרה"צ רבי משה דוב לנדא מווערצקי הנ"ל, הכותב ששמע זאת בעצמו מפי ר' יחזקאל שרגא. וראה עוד בספר "אהל נפתלי", מאת הגאון ר' חיים דוב ווייסבערג שליט"א, המוסר גם הוא שאבי אביו רבי חיים דוב ווייסבערג, היה מנכדי ה"אוהב ישראל" מאפטא].

מקור נוסף, קדום יותר. בראש ספר "שאל שלמה", מאת הגאון רבי שלמה זלמן ווייסבערג מהומנא, שנדפס בשנת תרפ"ה, וחיתום שם: "בן רבי אברהם יהושע העשיל ווייסבערג, [הוא אבי אמו של רבי ישראל חיים סאמעט מקליינווארדין בעל "שמע ישראל" הנ"ל, נא"ו], בן רבי מרדכי יצחק ווייסבערג, נצר מטע של הרה"ק רבי אברהם יהושע העשיל ממעזיבז' ואפטא בעל ה"אוהב ישראל" זי"ע"א. התואר "נצר מטע", נוטה יותר לכיוון: "מצאצאי", ולא: "מבני משפחתו".

אלא שיש מקום לומר, שמאחר שהם היו נכדי "אחותו" של הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" זי"ע, נשתרש בטעות במהלך הדורות שהם מצאצאי ה"אוהב ישראל" עצמו, כפי שהדבר מצוי במשפחות רבות...

יתירה מזו. יתכן, שלכך התכוון הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע בדבריו הנ"ל שאמר: "קרובים אנחנו, שנינו מנכדיו של הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע". לא "מנכדיו", אלא מ"משפחתו". [ובזהירות יתר אף ניתן לומר, שהרי עדות זו של ר' יחזקאל שרגא הנ"ל, מימי ילדותו נאמרה, ויתכן שלא זכר פרט זה כל כך במדויק].

אלא, שקצת קשה לומר על בעל ה"שאל שלמה" שטעה בכך. ספרו נדפס כבר נדפס בשנת תרפ"ה, וככל הנראה נולד בתוך פחות ממאה שנה מפטירתו של בעל ה"אוהב ישראל", ומאחר שהוא ואבותיו לא היו רחוקים כל כך מדורו של בעל ה"אוהב ישראל", לא כל כך מסתבר שטעה בזה. [מעניין לציין, שהשמות: "אברהם יהושע העשיל", ו"יצחק מאיר" (שהוא כשמו של הרה"ק רבי יצחק מאיר מזינקוב זי"ע, בנו של ה"אוהב ישראל" מאפטא), חוזרים על עצמם במשפחה במשך כמה דורות מאב לבן].

ושמא זוגתו של רבי משה דוב ווייסבערג הנ"ל, בנה של הרבנית מרת בריינדל ע"ה אחותו של הרה"ק בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא זי"ע, היא זו שהיתה נכדתו של בעל ה"אוהב ישראל" מאפטא. שמא נישא לבת דודתו?

אם אכן נכון הדבר שזוגתו היתה נכדתו של ה"אוהב ישראל", מוכרח להיות שהיא נכדתו ממש, בת בנו או בת בתו. שהרי לאחר בדיקת שנות חייהם של בני המשפחה, נראה ששנת לידת ר' משה דוב הוא לא יאוחר משנת תק"נ, (שנת לידת נכדו שנקרא על שמו, ר' משה

דוב מווערצקי הנ"ל, לא יאוחר משנות תקצ"ה), והרבי הק' מאפטא נולד בסביבות שנת תק"ח]. - עד כאן מ"ויתילדר".

שלמה שווארטץ - לונדון

*

ר' עזרא - בן משק בית החת"ס

בס' "שירת משה" להגר"י גרינוואלד זצ"ל כ' בזה"ל: "ושמעתי על האמת, שהחת"ס ז"ל קודם פטירתו אמר למרבנותי רע"ז ז"ל, שמיום שנעשה בן י' שנים לא הלך ד' אמות בלא תורה ויראה".

ובקובץ "אוצרות הסופר" (גליון ח' עמ' נ"ה בהערה 17) מובא מש"כ הגר"י שטערן זצ"ל על גליון השירת משה: "בטח כוונתו על ר' עזרא בן ר' נתן שגדלהו... והי' לנו ס' הרוקח מהח"ס ושם הי' נחתם שמר", וע"ש עוד.

ובס' זכרונות ומסורות על החת"ס, הביא ד"ז בדף 327, וציין בהערה 12: "אולי צריך להיות: 'מר בנו הג' רש"ס ז"ל" [הערות ידידי רמא"ז קינסטליכער שליט"א] עיין בדברי רבי שמעון סופר, לעיל עמ' 43 [שנדפס בס' אבני בית היוצר], שכתב כן להדיא, אך לא ציין שהיה זה קודם פטירת אביו החת"ס" - ע"כ ההערה.

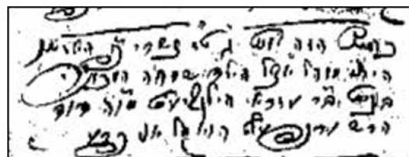
ולדעתי שגגה יש כאן, ונראה ברור שהכוונה לדברי הגמ' במס' קידושין ל"א ע"ב: "מרבנותי..." פירשי: "אומנת". והכוונה על ר' עזרא, שמרן החת"ס גידלו בביתו וחינוכו, כמפורש בחידושי סוגיות (לונדון תשכ"א) דף ל"א: "דרוש לבר מצוה... לבן משק ביתי הבח' עזרא שי...", וכן בחוט המשולש עמ' ק"ד, שמרן עמד להשיא את היתום עזרא שגידלו כבן, ע"ש.

יודא הכהן שטראסער - מאנסי

בשולי המכתב:

בטפרי 'החת"ס ותלמידיו' בערכו של רבי עזרא הילף (עמ' שצ-שצא) כבר הבאתי דברי הגר"י שטרן הנ"ל. וכן הביא גם רב"ש המבורגר במהדורה החדשה של ספרו הנ"ל 'זכרונות ומסורות על החת"ס' (בני ברק תשע"ד).

יש להוסיף למה שכתבתי שם בערכו. רבי עזרא יליד מאטערסדארף נפטר כאלמן אדר"ה תר"ל בן ע"ג שנה ומנ"כ בוויען. על מצבתו נחרט: "פ"נ / התו' המופלא י"א מר"ה / עזרא הילף / עיני כל יזלו עליו דמעות / זך וישר הי' עשה פלאות / ראה עני, ימיו מכאובים / אך פרי לצדיק מעשי' הטובים / נפטר ביום א' דר"ה תרל לפ"ק / תנצבה / ושם אמו בילה". זוגתו טמונה בפרשבורג, כפי שצוין בפנקס הנקברים

(שנכתב בשנת תרצ"ה) "אשת ר' עזרא הילף", מבלי שיכלו לפענח את שמה הפרטי ותאריך פטירתה. ברישומי פטירה הרשמיים נרשם: אנה הילף, נשואה אשת עזרא, ילידת

פרשבורג (!), נפטרה כ"ד חשון תרכ"ו בת ס' שנה. אם מרוק הרישום שהיא נולדה בפרשבורג, הרי זו איווגו השני, שכן החת"ס השיא אותו עם בת מסערדאהעל. וכן בלקוחב"ח ח"ה כז ע"ב מכנהו "בן גידולו [של החת"ס] ה' עזרא מס"ה". גם הבדלי הגיל ביניהם אולי יאשר את ההנחה שאכן זו הייתה אשתו השנייה.

בפנקס המוהל של רבי יאקב דייטש בפרשבורג נרשם מילת בנו: "יום ג' ט"ז תשרי פ' האזינו [תתר"ז] הייתי מוהל אצל הילד שמחה המכונה בונם ב"ר עזרא הילף עם מו"ה דוד הרש ערנפעלט הוא מל אני פרע".

בת אחת נישאה בשנת תרכ"ה, כפי הרשום ברישומי הנישואין בפרשבורג: צצילה הילף ילידת פרשבורג בת 24 בתם של עזרא הילף ונעטי, נישאה ב"ט כסלו תרכ"ה ל-גרשון פאפער יליד בוקין בן 24 בנם של שאלאמ' דוב פאפער וקאטארינה. השושבינים הורי הכלה וה'כתב סופר', שאף היה המסדר קידושין.

בת נוספת, מרת נחמה, נישאה בשנת תרכ"ז לרבי משה הלוי לווינגר אב"ד מילכדארף וואיטצן בזיווגו השלישי, וכפי הרשום ברישומי הנישואין: מוריץ לעזוי רבה של מילכדארף אלמן בן 47 [ההורים נפטרו] נשא בד' תשרי תרכ"ז בפראדענדארף את הבתולה נינה הילף ילידת פרשבורג בת 22 בתם של עזרא הילף ונעטי. השושבינים: ה'כתב סופר' ואבי הכלה. רבי משה נפטר בוואיטצען ל"ג חשון תרל"ז, ראה עליו 'החת"ס ותלמידיו' עמ' שנב-ד. מזיווג זה נולדו לו כמה ילדים במילכדארף, ביניהם עזרא ודוד. בת אחת נולדה בוואיטצען לאחר פטירתו.

רבי יהודה הכהן קרויס אב"ד לאקענבאך, חתנו של רבי משה הלוי לווינגר, בספרו מנהגי ישראל (נד ע"א) מביא את כל הסיפור איך התגלגל שהחת"ס גידל את רבי עזרא מילדותו [המובא בחוט המשולש], "וכאשר זכיתי לישא בתו של הגאון הנ"ל, סיפרה לי אלמנתו הנ"ל [בת רבי עזרא] כמה פעמים, ששמעה מאביה כמה חיבב אותה החתם סופר ז"ל עד לפלא".

*

לעלה 5-6 - רמ"צ שווארץ, לקוחב"ח, 'צוה ישועות יעקב'

בעלה 5 (עמ' ו) ראיתי צילום המכתב מהגה"ק מצאנו ז"ע, בו מזכיר את הגה"ק מקאפיש זצ"ל בעל זכרון יהושע, והשני הוא "הרבני החסיד ו"א הנגיד מו"ה מרדכי

נ' שווארץ מסירטע', הוא כנראה ר' מרדכי צבי שווארץ מסירטע שהי' מגדולי חסידי צאנז, והרי העתק מספר "דברים ערבים השלם" ח"ב (י"ל מחדש בשנת תשע"א), בתולדות גיס המחבר הר"ד מנחם שווארץ ז"ל (עמ' תתל"ג, אות א): "...ר' מנחם נולד בעיר סירטה במדינת אונגארן בסביבות תר"ל לאביו הרה"ח הנגיד ר' מרדכי צבי שווארץ מסירטה. ר' מרדכי צבי מסירטה הי' בנו של הרה"ח ר' אהרן מפאטאק, מוותיקי חסידי קאלוב וראפשיטץ, ואילו ר' מרדכי צבי סירטה בעצמו הי' נמנה בין וותיקי חסידי צאנז... (עי"ש באריכות יותר).

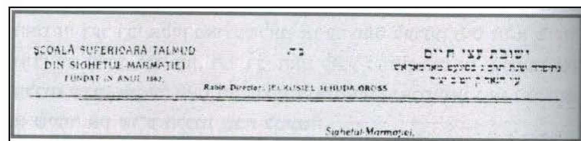
שם (עמ' מ) מובא אימרה בשם הלכותב"ח מהכת"י שאינו ידוע לע"ע מי מחברו, הנה מצאתי הדברים כמעט אות באות ב"לקוט הגרשוני" פ' כי תשא, בסוד"ה לך רד, וז"ל שם: ושמעתי הלצה נאה בשם הגאון ר' פייוול פלוט [בעל לקוחב"ח] ז"ל, דנרמז בזה כי לפנים בישראל אמרו הרבנים דרשות מלאות חכמה וחידישי תורה אך מעת שנתקלקלו הדורות אין צריכי' דרשה רק רעדע, וז"ש לך רד (געהע האלטע רעדען) כי שחת עמך ואין רוצים לשמוע דרשות רק רעדע'ס וק"ל, עכ"ל.

בעלה 6 (עמ' כג) אודות רבי ישעיה שפיץ שהי'ל ספר "צוה ישועות יעקב" וכו'. הנה בקונטרס "שבחי מהר"י ט"ב" (בעל דברי יואל ושא"ס) להר"ר ישי בוכינגער בהוצאה שני' ומתוקנת (דף ט"ז) כתב בזה"ל: ספר צוה ישועות יעקב שחיבר הרה"ח המפורסם ר' יעקב צבי ז"ל שו"כ מטארנא, איש אמונים של רביה"ק (מהר"י ט"ב הנ"ל) זי"ע, ומחמת סיבה לא נודעת העלים שמו מספרו, ושמעתי מרבינו (הנ"ל) שאמר: עס איז אלעס מיינע ווערטער, עכ"ל. ועי' בפנים הספר צי"י הנ"ל בדף י"ח ע"ב שכ' "וכן שמעתי כמ"פ מכ"ק אדמו"ר שליט"א וכו", ואולי כוונתו להאדמו"ר מהר"י ט"ב הנ"ל.

חק' בן ציון גרינפעלד – ברוקלין נ"י

לעלה 4-5 – סדר לימוד חומש, הישיבות בשנת תרכ"ו

בעלה 4 נתפרסם מכתבו של המהר"ם שי"ק בנוגע לסדר לימוד חומש ורש"י עם ילדי תשב"ד. אעתיק לכאן מכתב תשובה בענין זה ממרן הרה"ק בעל דברי יואל מסאטמאר זללה"ה (הנדפס באגרות מהר"ט מכתב יד) וז"ל: בדבר שאלתו במי שלומד חומש ורש"י ברבים, אם ללמוד החומש כסדרן אף אם לא יהיה בעתו, או ללמוד בכל שבוע דייקא פרשת השבוע. הנה אין לזה מקור בש"ס ופוסקים, אבל מנהג ישראל תורה ללמוד בכל שבוע פרשת השבוע שקורין בה. [מכתב זה כבר מובא באור ישראל גליון סג, שצוין בעלה 5 עמוד לה]. והביא שם בהערות בשם הרה"ח ר' סענדר דייטש בספרו בוצינא קדישא (ח"א סי' ו') ששאל את רבינו בענין

זה שישנם תלמידי תורה
שלומדים חומש פירש"י
כסדרן בלי שום דילוג, ענה
רבינו שאין לשנות

ממנהגינו, ורבינו הוסיף שגם רבותינו הקודמים ידעו מן הסוד הזה שע"ז יש
להתלמידים ידיעה בכל הפרשה, ואפ"ה הנהיגו ללמוד דוקא פרשת השבוע בשבוע
א"כ אין להרהר אחריהן, ומשיטא שאין לנו לשנות ממה שסדרו לנו, עיי"ש.

בעלה 5 (עמוד ל') נזכר ישיבת מרן הקדוש בעל ייטב לב זללה"ה באוהעלי, יש לציין
שהגאון האדיר בעל ערך ש"י ותשורת ש"י למד שם אצל הייטב לב, ולימים בשנת
תרי"ח כשהייטב לב נתמנה לאב"ד בעיר סיגוט התנה עם הקהל שהוא ימנה דיין
אחד, ומינה אז את תלמידו הגאון הנ"ל ושימש בדיינות עד פטירתו בשנת תרס"ח.
– וכדאי לציין שהייטב לב כבר ניהל בשנים ההם ישיבה בעיר סיגוט ולא נזכר
ברשימה זו. רצ"ב העתק מה"לעטערהעד" (פירמה) משיבת סיגעט משנת תרצ"ג:
"ישיבת עצי חיים נתייסדה שנת תרכ"ג בסיגעט מארמאראש ע"י הגה"ק ייט"ב
וצ"ל".

הק' דוד ווייס – ברוקלין ניו יארק

כתיבה וחתימה טובה – שנת גאולה וישועה

נערך ע"י

הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער

תגובות ורשומות יתקבלו ברצון

כל הזכויות שמורות

ניתן לקבל העלה במייל 3446@okmail.co.il